

บทที่ 2

ความหมายและลักษณะทั่วไปของนกแอ่นกินรัง (Edible-nest Swiftlet)

ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากการอาศัยของนกแอ่นกินรัง จึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงสถานภาพของนกแอ่นกินรังที่มีอยู่ในประเทศไทย โดยจะศึกษาถึงลักษณะทางธรรมชาติของนกแอ่นกินรัง ความสำคัญของนกแอ่นกินรัง ลักษณะอาคารสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัยในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการอาศัยของนกแอ่นกินรังในชุมชนในปัจจุบัน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ลักษณะทางธรรมชาติของนกแอ่นกินรัง

ในปัจจุบันยังมีนกที่ดำรงชีวิตอยู่โลกมีประมาณ 8,700ชนิด¹ ซึ่งมีจำนวน 80 สายพันธุ์² เป็นวงศ์ของนกแอ่นบินเร็วที่มีอยู่ทั่วโลก สำหรับในประเทศไทยพบอยู่ 12 สายพันธุ์ในจำนวนของนกแอ่นขนาดเล็ก(Swift) นกแอ่นกินรังเป็นนกจำพวกหนึ่งที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตด้วยความเชื่อที่ว่าการบินโคจรที่สร้างมาจากน้ำลายของนกแอ่นมีสรรพคุณเป็นยาบำรุงกำลัง และรักษาโรค โดยเฉพาะโรคที่เกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ นกแอ่นกินรังหรือนกแอ่นในสหพันธรัฐมาเลเซียเรียกว่า“บุรูง ลายัง-ลายัง”(Burung Layang-Layang) หรือ“บุรูง ลายัง-ลายัง กัว”(Burung Layang-Layang Gua)³ ในสาธารณรัฐอินโดนีเซียเรียกว่า“บุรูงวาเลท”(Burung Walet)⁴

¹วิริยฤทธิ์ เลาหะจินดา, ปักชีวิทยา เล่ม 1-2, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526), อ้างใน นิสา พงศ์ชู, “ชีววิทยาของนกแอ่นกินรัง (*Collocalia fucifaga*)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สัตววิทยา) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2528, น.1.

² Boonsong Lekagul and Philip D.Round, A guide to the Birds of Thailand. (Bangkok : Saha Karn Bhaet, 1991), p. 227.

³สืบค้นจาก <www.wildlife.gov.my/printed_material/kbdAviClist/edible_nest_swiftlet.pdf>, 25 กุมภาพันธ์ 2553.

หรือที่ชาวจีนเรียกว่า“เอียนจื่อ”⁵ เป็นนกในอันดับ(Order) *Apodiformes*, วงศ์(Family) *Apodidae* , สกุล(Genus) *Collocalia* ,สปีชีส์(Species) *Collocalia Fuciphaga* ⁶ สำหรับในประเทศไทยมี 3 ชนิดคือ⁷

1.นกแอ่นกินรัง มีชื่อสามัญว่า“Edible-Nest Swiftlet” และมีชื่อวิทยาศาสตร์: *Collocalia Fuciphaga*⁸

ลักษณะทั่วไป ตัวผู้และตัวเมียมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก โดยที่ตัวผู้จะมีขนาดใหญ่กว่าตัวเมียเล็กน้อย เป็นนกขนาดเล็กขนาดเท่านกกระจอกบ้าน จงอยปากสั้นกว้างมีสีดำ ม่านตาสีดำ วงปีกเป็นรูปโค้งคันธนู ปีกหมุนได้รอบ ขนด้านบนของตัวมีสีดำอมน้ำตาล ส่วนล่างจะมีสีจางได้ไปจนถึงส่วนท้าย ขนที่แข้งจะมีเล็กน้อยหรืออาจไม่มี หางเป็นแฉกเล็กน้อย ตะโพกมีสีขาว ทางด้านท้องมีสีน้ำตาล เวลาบินจะกระพือปีกเร็วมาก รังมีสีขาวสร้างด้วยเมือกโปร่งแสงซึ่งประกอบด้วยสารพวกไกลโคโปรตีนที่สังเคราะห์จากต่อมน้ำลาย

นิสัย ชอบสร้างรังตามผนังถ้ำในเกาะแถบชายฝั่งหรือบางครั้งก็อยู่ตามอาคาร การสร้างรังใหม่มักจะสร้าง ณ จุดเดิมชอบออกหาอาหารประเภทแมลงในตอนเช้าตรู่เป็นพื้นที่กว้างบริเวณชายป่าและทุ่งนา และกลับรังในช่วงเย็นโดยสามารถบินกลับรังภายในถ้ำที่เป็นชอกหลืบหรือโพรงที่มีมืดมิดได้อย่างแม่นยำ ซึ่งเกิดจากการส่งเสียงร้องให้เกิดเสียงสะท้อนนำทางซึ่งเรียกว่า Echolocation และจะสร้างรังในเวลากลางคืน

⁴Mohamed Yusoff Ismail, “Social Control and Bird's Nest Harvesting among the Idahan : A Preliminary Observation,” สืบค้นจาก www.cseas.kyoto-u.ac.jp/seas/37/1/index.htm, 1 สิงหาคม 2551

⁵เกษม จันทรดำ,“นกนางแอ่น : แหล่งทำรัง โครงการแผนที่ภูมิทัศน์ภาคใต้ : ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม,” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,น.1. สืบค้นจาก <www.sru.ac.th/TRF/Documents/0044.pdf >,8 มกราคม 2550

⁶ ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง, นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ของนกแอ่นกินรัง (*Collocalia fuciphaga*) Ecology and Distribution of Edible-Nest Swiftlet (*Collocalia Fuciphaga*), (สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช,2548), น.3.

⁷ เกษม จันทรดำ, อ่าวแล้ว เชิงอรรถที่ 5,น.1.

⁸ วิทย์ เทียงบุญธรรม, พจนานุกรมนกในเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,2532),น.110.

ถิ่นกำเนิด หมู่เกาะอันดามัน-นิโคบาร์, เกาะซุนดาส์ ประเทศอินโดนีเซีย, เกาะพาลาวัน ประเทศฟิลิปปินส์, เทือกเขาตะนาวศรี, พม่า, มาเลเซีย, ไทย, เวียดนาม, โคชินไชนา และอ่าวตังเกี๋ย⁹

2. นกแอ่นกินรังตะโพกขาว ชื่อสามัญว่า White - Rumped Swift ชื่อวิทยาศาสตร์: *Apus Paeificus*¹⁰

ลักษณะทั่วไป มีตะโพกสีขาว ขนทางด้านใต้ท้องมีลายขวางสีดำสลับขาว หางเป็นแฉกมองเห็นชัดเจนนกแอ่นกินรังตะโพกขาวและนกแอ่นกินรังเดิมจัดเป็นชนิดเดียวกัน แต่ปัจจุบันจัดไว้คนละชนิดนกแอ่นกินรังตะโพกขาวจะมีรังที่มีสีขาว(White Nest)

นิสัย เหมือนนกแอ่นกินรัง

ถิ่นกำเนิด อินเดีย, จีน, ไต้หวัน, เกาะซุนดาส์, ในประเทศออสเตรเลีย พม่า, ไทย, ลาว, ฮองกง, ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม¹¹

3. นกแอ่นหางสีเหลี่ยมหรือนกแอ่นรังดำ ชื่อสามัญว่า Black-nest Swiftlet ชื่อวิทยาศาสตร์ *Collocalia*

ลักษณะทั่วไป สีด้านบนของตัวมีสีน้ำตาลแก่ ด้านล่างของตัวมีสีเทา หางเป็นรูปปากเล็กน้อยหน้าแข้งมีขนขึ้นเต็มไปหมด เสียงร้องเหมือนนกแอ่นกินรัง หรือเหมือนนกแอ่นพันธุ์หิมาลัยรังสีดำ(Black Nest) เพราะมีขนเป็นส่วนประกอบ และมักจะมีถิ่นที่อยู่อาศัยที่เดียวกับนกแอ่นกินรัง

นิสัย เหมือนนกแอ่นกินรัง

ถิ่นกำเนิด เทือกเขาหิมาลัย อินเดีย, เกาะซุนดาส์ อินโดนีเซีย, เกาะพาลาวัน ฟิลิปปินส์, เทือกเขาตะนาวศรี, ไทยและมาเลเซีย

ผู้ที่อาศัยอยู่ที่เกาะลังกานีในภาคใต้ของไทยได้จำแนกนกแอ่นกินรัง(Swiftlet)ออกเป็น 2 ชนิด คือ นกดำ หมายถึงนกแอ่นกินรังที่มีรังสีดำ(Black-nest Swiftlet) เพราะมีขนของนกเป็นส่วนประกอบ กับ นกขาว หมายถึงนกแอ่นกินรังที่มีรังสีขาว(Edible-nest Swiftlet)¹²

⁹ เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เชิงอรุณที่ 5, น.1.

¹⁰ วิทย์ เทียงบุญธรรม, อ่างแล้ว เชิงอรุณที่ 6, น.110.

¹¹ เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เชิงอรุณที่ 5, น.2

¹² เฟิงอั้ง.

นกแอ่นกินรัง (Swiftlet) เป็นนกคนละกลุ่มกับนกนางแอ่น (Swallow) ที่มีนิสัยชอบเกาะตามสายไฟฟ้าที่พบเห็นได้บ่อยทั้งในเมืองใหญ่และตามท้องไร่ท้องนาทั่วไป เพราะนกนางแอ่น (Swallow) เป็นกลุ่มนกที่สร้างรังด้วยดินโคลนผสมกับเศษพืช ชอบสร้างรังตามหน้าผาหรือสถานที่ก่อสร้างเป็นนกที่จัดอยู่ในอันดับ (Order) *Passeriformes* วงศ์ (Family) *Hirundinidae* สกุล (Genus) *Hirundo* นกนางแอ่น (Swallow) เมื่อบินนั้นปีกแต่ละข้างจะยาวกว้างแผ่ออกเป็นรูปสามเหลี่ยม ไม่เรียวแหลม ขณะที่นกแอ่นกินรัง (Swiftlet) เป็นนกที่มีขนาดลำตัวเล็กกว่า ปีกแต่ละข้างยาวเรียวแหลมไม่แผ่กว้างเป็นรูปสามเหลี่ยม ทำให้บินได้รวดเร็วกว่า การกระพือปีกทั้งสองข้างไม่พร้อมกัน และนกแอ่นกินรัง (Swiftlet) จะไม่เกาะตามที่ใดๆ เว้นแต่จะบินกลับมาเกาะที่รังในถ้ำหรือในอาคารสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่ของตัวเอง¹³

2.1.1 วงจรชีวิตและการเจริญพันธุ์

นกแอ่นกินรังจะมีการสืบพันธุ์ตลอดทั้งปี¹⁴ ช่วงเวลาระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน ของทุกปีเป็นช่วงเวลาของการสร้างรังเพื่อวางไข่¹⁵ โดยในช่วงของฤดูผสมพันธุ์อวัยวะที่ผลิตวัสดุสร้างรังซึ่งเป็นต่อมน้ำลาย (Sublingual Saliva Glands) ซึ่งจะขยายขนาดใหญ่ในช่วงผสมพันธุ์¹⁶ จะพัฒนาจนโตในระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมิถุนายน แต่จะไม่พบต่อมน้ำลายในช่วงเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม¹⁷ และช่วงเวลาของฤดูผสมพันธุ์และการสร้างรังอาจแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับฤดูมรสุมที่มีอิทธิพลต่อการทำรังของนกแอ่นกินรัง¹⁸

* การทำรัง

ปกตินกเพศเมียจะเป็นผู้สร้างรังโดยลำพัง ยกเว้นรังที่สามซึ่งนกเพศผู้และเพศเมียจะช่วยกันสร้าง นกจะสร้างรังในเวลากลางคืนโดยการไ้เท้าเกาะที่ผนังถ้ำหรือผนังอาคารแล้วส่ายหัว

¹³ เฟิงอ้าง.

¹⁴ ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.11.

¹⁵ เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น.3.

¹⁶ ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.11.

¹⁷ ประทีป ด้วงแค, “ไขความลับของทองคำขาวจากนกแอ่น,” แอควานซ์ไทยแลนด์ จีโอกราฟฟิค น.153 (มกราคม 2546).

¹⁸ นิสา พงษ์ชู, “ชีววิทยาของนกแอ่นกินรัง (*Collocalia fucifaga*),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สัตววิทยา), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2528), น.57.

ไปมาพร้อมกับปล่อยน้ำลายลงบนผนังถ้ำหรือผนังอาคาร น้ำลายของนกเมื่อแห้งและแข็งตัวจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับวุ้นเส้นที่อัดตัวกันแน่น โดยนกจะเริ่มทำรังจากส่วนบนก่อนและตัวรังจะอยู่ส่วนล่างในตำแหน่งตรงกลางของรังส่วนบน รังมีลักษณะเป็นรูปเปลหรือรูปถ้วยคว่ำซึ่งตัวรังจะถูกตรึงติดอยู่กับผนังถ้ำหรือผนังภายในอาคารสิ่งก่อสร้างที่นกอาศัยอยู่¹⁹

นกแอ่นกินรังเป็นสัตว์ที่มีพฤติกรรมสร้างรังทดแทน (Re-nest)²⁰ กล่าวคือนกจะสร้างรังใหม่ทดแทนรังที่ถูกเก็บเกี่ยวหรือรังที่ถูกทำลายก่อนที่จะวางไข่ แต่หลังจากที่นกวางไข่แล้วแม้รังถูกทำลายหรือถูกเก็บเกี่ยวไปนกจะไม่สร้างรังทดแทนอีก²¹ รังแรกจะเริ่มสร้างประมาณเดือนมกราคม โดยจะใช้เวลาสร้าง30-40วัน รังที่2จะสร้างประมาณกลางเดือนมีนาคม จะใช้เวลาสร้างประมาณ20-25วัน และรังที่3จะสร้างประมาณกลางเดือนเมษายนจะใช้เวลาสร้างประมาณ15 - 17วัน นกบางตัวเท่านั้นที่จะสร้างรังที่4แม้จะเก็บเกี่ยวหรือไม่ก็ตาม แต่ถ้ามีการเก็บเกี่ยวรังที่4ก็สามารถที่จะสร้างรังที่5และ 6 ทดแทนได้²²

โดยทั่วไปรังแรกของนกแอ่นกินรังจะมีสีขาหรือขาวมอ แต่รังต่อไปมีสีค่อนข้างเทาเหลือง²³ และรังที่ 3 จะมีสีออกแดงเรื่อ ๆ จนกระทั่งเป็นสีแดง ซึ่งมักจะมีคำพูดอยู่เสมอ ๆ ว่านกต้องกระอักเลือดออกมาสร้างรัง แต่การที่เห็นเป็นสีออกแดงหรือสีแดงนั้นเนื่องมาจากมีสีสนิมของแร่เหล็กตามผนังถ้ำเจือปน²⁴ โดยทั่วไปแล้วนกแอ่นกินรังจะมีอายุประมาณ 6-7 ปี²⁵ และเชื่อกันว่านกแอ่นกินรังอายุ 3 ปีจะสร้างรังได้ดีที่สุด²⁶ รังของนกแอ่นกินรังชนิดรังสีขาจะมีปริมาณประมาณ

¹⁹ เกษม จันทรดำ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น.3.

²⁰ ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.12.

²¹ เกษม จันทรดำ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 4.

²² โสภณ ขอบเขตต์, “นกแอ่นกินรัง (Edible-nest Swiftlet),” จดหมายเหตุราชบัณฑิตยสถาน น.3 (มีนาคม 2544)

²³ กรมศิลปากร, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดพัทลุง, (กรุงเทพมหานคร:กรมศิลปากร,2544), น.115 อ้างใน เกษม จันทรดำ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 4.

²⁴ ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น. 4.

²⁵ พรทิพย์ อังคปรีชาเศรษฐี, วิทยาศาสตร์สำหรับเยาวชนชุดสัตว์น่ารู้(1), (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543),น. 61.

²⁶ เกษม จันทรดำ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 4.

60 -100 รังต่อ 1 กิโลกรัม ในประเทศไทยจะมีราคา กิโลกรัมละ 70,000-100,000 บาท ขณะที่เกาะฮ่องกงเมื่อปีพ.ศ. 2541 มีราคาอยู่ในระหว่าง กิโลกรัมละ 2,620- 4,060 ดอลลาร์สหรัฐ หรืออยู่ในระหว่าง 100,000-180,000 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนรังของนกแอ่นกินรังชนิดรังสีดำจะมีปริมาณประมาณ 20 – 30 รังต่อกิโลกรัม ในประเทศไทยมีราคาอยู่ในระหว่าง 6,000-20,000 บาทต่อกิโลกรัม²⁷

นกแอ่นกินรังเป็นนกที่สามารถบินได้เร็วประมาณ 80-100 กิโลเมตรต่อชั่วโมงมีพฤติกรรมการสร้างรังประจำที่คือ เมื่อสร้างรังอยู่ตรงไหนครั้งต่อไปก็จะสร้างรังตรงที่เดิมนั้นอีกวันแต่ในบริเวณที่อยู่จะมีกลิ่นผิดปกติ หรือถูกศัตรูรบกวนนกจึงจะอพยพที่อยู่ ลักษณะเฉพาะของนกแอ่นกินรังนั้นเมื่อบินออกจากที่อยู่หรือรังของตัวเองแล้วก็จะไม่เกาะตามที่ใด แต่จะบินกลับมาเกาะตรงที่อยู่และที่ขอบรังของตัวเองเท่านั้น สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะเท้าของนกแอ่นกินรังจะมีนิ้วเท้า 4 นิ้วเหมือนนกทั่วไปแต่เล็บและนิ้วเท้าของนกแอ่นกินรังจะมีความยาวเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเล็บเท้าจะมีลักษณะที่ยาวโค้งงอและแหลมคมเหมาะสำหรับจะเกี่ยว กับผนังถ้ำหรือผนังอาคาร และอีกสาเหตุหนึ่งที่นกแอ่นกินรังจะไม่ยอมเกาะตามที่ทั่วไปนั้น เป็นเพราะผิวหนังที่บริเวณฝ่าเท้าของนกมีลักษณะที่อ่อนนุ่มและบอบบางอันจะทำให้เกิดบาดแผลได้โดยง่าย ลักษณะพฤติกรรมเฉพาะของนกแอ่นกินรังอีกประการหนึ่งนั้น เมื่อมีการเกาะนกจะใช้ นิ้วเท้าที่มีเล็บโค้งงอและแหลมคมเกี่ยวติดกับผนังและเอาหัวขึ้น ส่วนนกที่ทำรังแล้วก็จะเกาะเกี่ยวอยู่กับขอบบนของรัง²⁸ นกแอ่นกินรังจะชอบบินออกไปหากินห่างไกลจากที่อยู่อาศัยในวันที่มีแดดจ้า ถ้าหากท้องฟ้ามีดครึ้มหรือฝนตกก็จะบินวนเวียนอยู่ในบริเวณที่อยู่อาศัย ถ้าฝนตกหนักนกจะไม่ออกหากินและถ้าฝนตกเพียงเล็กน้อยก็จะออกหากินแต่จะบินไปไม่ไกลจากที่อยู่อาศัยมากนัก²⁹

2.1.2 ภูมินิเวศของนกแอ่นกินรัง

นกแอ่นกินรังหรือนักปักชีวิทยาเรียกว่า แอร์โรดามุส ฟุซิฟากัส (*Aerodamus Fuciphagus*) หรือคอลโลคาลิเย ฟรานซิกา (*Collocalia Francica*) เป็นนกที่มีแหล่งแพร่กระจายพันธุ์อยู่ใน พม่า ไทย มาเลเซีย เวียดนามตอนใต้ หมู่เกาะอันดามัน-นิโคบาร์ ประเทศอินเดีย หมู่เกาะซุนดาส ประเทศอินโดนีเซีย และเกาะพาลาวัน ฟิลิปปินส์ ขณะที่นกแอ่นหางสีเหลืองหรือที่นักปักชีวิทยาบางคนเรียกว่าแอร์โรดามุส แมกซิมุส (*Aerodamus Maximus*) หรือคอลโลคาลิเย อิน

²⁷ เฟื่องอ้าง, น. 44 - 45.

²⁸ เฟื่องอ้าง, น. 7.

²⁹ เฟื่องอ้าง, น. 7.

โนมินาตา(*Collocalia Innominata*) มีแหล่งแพร่กระจายพันธุ์อยู่ในแถบเทือกเขาหิมาลัยด้านตะวันออก พม่า ไทย มาเลเซีย หมู่เกาะติมอร์ หมู่เกาะซุนดาใหญ่ ประเทศอินโดนีเซีย เกาะพาลาวัน ประเทศฟิลิปปินส์ นกแอ่นทั้งสองสายพันธุ์นี้มีพื้นที่แหล่งกระจายบางส่วนซ้อนทับกันอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นส่วนใหญ่³⁰

ด้วยลักษณะเฉพาะของนกแอ่นกินรังเป็นนกที่มีพฤติกรรมการสร้างรังประจำที่ มักทำรังอยู่ตามในเกาะและตามอาคารบ้านเรือน ที่มีระดับอุณหภูมิในระหว่าง 25.8 – 29 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์ร้อยละ 75.6- 84.9 จากลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศและลักษณะทางระบบนิเวศทางภาคใต้ของไทยอันเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร ซึ่งมีอากาศร้อนและมีความชื้นสูง พิสัยของอุณหภูมิประจำวันมีค่าประมาณ 10 องศาเซลเซียส³¹ โดยอุณหภูมิระหว่างกลางวันกับกลางคืนแตกต่างกันเพียง 2-3 องศาเซลเซียสและอุณหภูมิระหว่างฤดูก็แตกต่างกันประมาณ 4 องศาเซลเซียส³² จากลักษณะทางอุตุนิยมวิทยาในภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไป เป็นพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมในลักษณะคล้ายคลึงกันเพียงแต่ต่างเวลากัน³³ และด้วยระดับอุณหภูมิและปริมาณความชื้นของอากาศแต่ละเดือนในภาคใต้ของประเทศไทยในช่วงเวลาของปีก่อนช่วงที่มีระดับอุณหภูมิในสภาวะอบอุ่นคือ อุณหภูมิอยู่ในระหว่าง 25.8-29 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์สูงร้อยละ 75.6-87.9 โดยสภาพทางภูมิศาสตร์สภาพพื้นที่ที่มีสภาวะอากาศอบอุ่นคือ อุณหภูมิสภาพอากาศที่ไม่ร้อนหรือหนาวเกินไปและมีปริมาณความชื้นสูงดังกล่าว จึงเป็นลักษณะทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยให้นกแอ่นสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตรังนกได้เข้ามาอยู่อาศัยและสร้างรังบริโภคได้ เป็นสภาพทางธรรมชาติที่เหมาะสมสำหรับนกแอ่นกินรังให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตลอดปี และสามารถสร้างรังวางไข่เพื่อแพร่พันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามความแตกต่างในเรื่องความชื้นของอากาศก็ได้ส่งผลต่อ

³⁰ เฟิงอ๋าง, น. 8.

³¹ มีชัย วรสายัณห์, “หลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับลมฟ้าอากาศ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอากาศรายงานการสัมมนาภูมิศาสตร์ท้องถิ่น,” (กรุงเทพมหานคร :วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2525), น. 84 อ้างใน เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 8.

³² รัชดาพร ศรีภิบาล, “ความสำคัญของรังนกต่อเศรษฐกิจในภาคใต้ของประเทศไทย (พ.ศ.2310-2482),” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), น.13-19.

³³ เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 43.

คุณภาพของรังนกด้วยเช่นกันรังนกจากชายฝั่งทะเลอ่าวไทยจะแห้งไม่มีความชื้นปะปนและมีสะอาด ซึ่งลักษณะและคุณภาพของรังนกก็ยังขึ้นอยู่กับนกแอ่นแต่ละสายพันธุ์ด้วยเช่นกัน³⁴

นกแอ่นกินรังเป็นนกประจำถิ่นของประเทศไทย โดยบริเวณที่พบนกแอ่นกินรังสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตรังนกที่สามารถบริโภคได้นี้ในพื้นที่ภาคใต้ของไทยมีแหล่งทำรังกระจายอยู่ในจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พังงา กระบี่ ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส สำหรับในพื้นที่ในภาคกลางมีแหล่งทำรังอยู่ในจังหวัดตราด ระยอง สมุทรสาคร เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์³⁵

2.2 ความสำคัญของนกแอ่นกินรัง

ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับความมั่งคั่ง ความมีอำนาจ และความลึกลับเหนือธรรมชาติ นกแอ่นกินรังไม่เคยเกาะกิ่งไม้เหมือนนกอื่น ๆ ทำให้โดยทั่วไปเชื่อกันว่านกแอ่นกินรังเป็นนกกินลม ได้อาหารบารุงกำลังจากอากาศและเชื่อกันว่าน้ำลายที่ใช้ในการสร้างรังของมันเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์

ขณะที่เจ้าของคอนโดนกแอ่นจะเชื่อว่าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของตึก“คอนโดนกแอ่น” กับนกแอ่นกินรังเป็นเรื่องมีดลึกลับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันลึกลับ³⁶ การที่สร้างคอนโดนกแอ่นแล้วนกจะเข้ามาอยู่หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะเปิดโอกาสให้หรือไม่ เชื่อกันว่าถ้าฟ้าเปิดให้หรือสวรรค์เปิดให้แล้ว นกแอ่นกินรังก็จะเข้ามาอยู่ในคอนโดนกแอ่นดังกล่าว ดังนั้นก่อนจะมีการสร้างคอนโดนกแอ่น เจ้าของคอนโดนกแอ่นจึงมักจะมีการไปหาคนทรงเจ้าหรือ ไปหา “หมอดูนก” เป็นผู้พยากรณ์เสียก่อน โดยเฉพาะคนที่เป็หมอดูนกจะถือกันว่าเป็นผู้ที่มีญาณพิเศษที่จะหยั่งรู้ได้ว่า ควรจะสร้างคอนโดนกแอ่นหรือไม่ ควรจะสร้างที่ตรงไหน สร้างเมื่อไร หรือสร้างอย่างไร แล้วนกแอ่นจึงจะเข้าไปอยู่³⁷

³⁴ เฟื่องอ้าง, น. 13-19.

³⁵ เฟื่องอ้าง, น. 9.

³⁶ เฟื่องอ้าง, น.10.

³⁷ เฟื่องอ้าง.

คนไทยอิสลามทางฝั่งทะเลอันดามันส่วนหนึ่งเชื่อว่านกแอ่นกินรังได้ถือกำเนิดออกมาจากเหงือของผู้นำศาสนาองค์หนึ่งคือ นบี อิบรอฮีม³⁸

จาโคบุส บอนติอุส(Jacobus Bontius)นักเดินทางชาวยุโรปได้บันทึกไว้เมื่อ ค.ศ.1693 ว่าเขาเชื่อว่า รังนกเหล่านี้ทำจากฟองสมุทร ในปีค.ศ.1693 ม้นเดลสโล(Mandelslo) บันทึกว่าในมาเลเซียจะพบรังนกนี้บนก้อนหินริมทะเลซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนจีน³⁹

ขณะที่คนจีนเชื่อกันว่ารังของนกแอ่นกินรังเป็นยาอายุวัฒนะ และมีคุณสมบัติพิเศษช่วยในการบำรุงร่างกาย

2.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการบริโภค

วัฒนธรรมการบริโภครังนกของคนไทย สิงคโปร์ ญี่ปุ่น หรือนานาประเทศส่วนหนึ่งจึงน่าจะได้รับการถ่ายทอดมาจากวัฒนธรรมของชาวจีน ที่เชื่อกันว่าชาวจีนนิยมกินรังนกกันมานานกว่า1,500 ปี⁴⁰ ชาวจีนแผ่นดินใหญ่และฮ่องกงที่นิยมบริโภครังนกเป็นชีวิตจิตใจ ในการศึกษาค้นคว้าพบว่า ในสมัยราชวงศ์หมิงตอนปลายได้ปรากฏว่ามีแพทย์เขียนใบสั่งยาโดยมีรังนกเป็นส่วนผสมเชื่อว่ารังนกสามารถรักษาโรคทางเดินหายใจ ช่วยบำรุงสุขภาพเด็กที่ร่างกายไม่แข็งแรงได้ดี⁴¹

ปัจจุบันคนเอเชียส่วนหนึ่งยังคงใช้รังนกเป็นยาบำรุงกำลังสำหรับเด็ก ผู้ป่วยระยะพักฟื้นคนชรา หรือสตรีหลังคลอดบุตร ศาสตราจารย์ ดร. หยุ่น เจิง กง แห่งมหาวิทยาลัยฮ่องกง นักวิจัยที่วิจัยเกี่ยวกับสมุนไพรจีน และยาที่ทำจากสัตว์ได้ค้นพบว่า รังนกเป็นโปรตีนที่สามารถละลายในน้ำได้ ซึ่งอาจจะสามารถส่งเสริมเซลล์ภายในสร้างระบบภูมิคุ้มกันโรคได้ และเป็นไปได้ที่จะใช้เป็นสารต้านสาร AZT และสามารถต่อต้านภูมิคุ้มกันบกพร่องในโรคเอดส์ได้⁴²

ในสังคมไทยนั้นผู้คนรู้จักนำรังนกมาบริโภคเป็นเวลานาน โดยปรากฏหลักฐานว่ามีการนำรังนกมาปรุงเป็นอาหารคาวหรือใส่ในแกงบางชนิดซึ่งถือเป็นอาหารบำรุงกำลัง เช่น “แกงสับ

³⁸ เฟิงอ๋าง.

³⁹ เฟิงอ๋าง, น.11.

⁴⁰ เฟิงอ๋าง.

⁴¹ วิวัฒน์ พันธุฉินยานนท์, “คนใต้ผาหรงนก”, สารคดี น.77,(มกราคม 2535)

⁴² Eric Valli and Diane Summers, Shadow Hunters (Singapore : Suntime publishing limited, 1990), p.9 อ้างใน เกษม จันทรดำ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น.12.

สอง” ที่ต้องใส่รังนกเป็นหนึ่งในส่วนผสมสองชนิดของแกงนั้น⁴³ นอกจากนั้นยังเชื่อว่าอาการไอที่เกิดจากวัณโรคสามารถรักษาได้ด้วยยาที่ปรุงจากรังนก⁴⁴ ซึ่งสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ทำการวิเคราะห์หาส่วนผสมของรังนกแอ่นกินรังพบว่าประกอบด้วย น้ำร้อยละ 5.11 โปรตีนร้อยละ 60.90 แคลเซียมร้อยละ 0.85 โพแทสเซียมร้อยละ 0.05 และ ฟอสฟอรัสร้อยละ 0.03 ซึ่งเป็นสารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ⁴⁵ นอกจากนั้นได้มีรายงานการศึกษาจากต่างประเทศพบว่าสารประกอบที่สกัดได้จากรังของนกแอ่นกินรังมีคุณสมบัติเป็นตัวยับยั้งการเกาะกลุ่มของเม็ดเลือดแดง(Haemagglutination)ซึ่งเกิดจากเชื้อไวรัสไข้หวัดและไข้หวัดใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยับยั้งการติดเชื้อได้อีกหลายชนิด⁴⁶ ซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์ที่มีเหตุผลสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมการบริโภคทางตะวันออก

2.2.2 ความสำคัญทางเศรษฐกิจของชุมชน

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำรังของนกแอ่นกินรัง และผลจากการทำธุรกิจรังของนกแอ่นกินรังได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยโดยรวม เช่น

1.ทำให้เกิดการจ้างแรงงานในระดับท้องถิ่น

การเก็บรังนกทำให้คนเก็บรังนกและตำแหน่งอื่น ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสัมปทานรังนกโดยได้รับค่าจ้างเป็นรายวันจากวันละไม่เกิน 100 บาท ไปจนถึงมีเงินเดือนๆละ 7,000 บาท รวมกับผู้ที่มิรายได้จากแหล่งการทำธุรกิจรังนกนอกเขตสัมปทานในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พังงา ตรัง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ตราด ระยอง เพชรบุรี และ ประจวบคีรีขันธ์ และจำนวนผู้ทำงานหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องที่ได้รับค่าจ้างจากการทำธุรกิจรังนกทั้งหมดจะเป็นจำนวนหมื่นคน⁴⁷

2.ทำให้เกิดอุตสาหกรรมโรงงานแปรรูปรังนกสำเร็จรูป

⁴³ เกษม จันทรดำ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น.13.

⁴⁴ *เพ็ญอ้าง*, น.14.

⁴⁵ เรืองฤทธิ์ คงเมือง, “รังนก..อัญมณีแห่งทะเลตะวันออก”, NATIONAL GEOGRAPHIC น.70 (มิถุนายน 2551).

⁴⁶ นิสา พงษ์ชู, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18* น.12.

⁴⁷ เกษม จันทรดำ, *รังนกแอ่น : อำนาจ ความขัดแย้ง และความมั่งคั่ง*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550), น. 125.

การทำธุรกิจรังนกนางแอ่นทำให้เกิดมีโรงงานอุตสาหกรรมรังนกสำเร็จรูป ซึ่งส่งไปขายทั้งภายในและต่างประเทศในลักษณะของการลงทุนขนาดใหญ่หลายบริษัท เช่น ยี่ห้อซี เอช ฟาร์ม “ตรานกนางแอ่นคู่” ที่ผลิตโดยซี เอช ฟาร์ม ยี่ห้อ “รังนก พี พี” ที่ผลิตโดยบริษัทรังนก พี พี ยี่ห้อ “แบรนต์” ที่ผลิตโดยบริษัท เซเรบอส(ประเทศไทย) จำกัด ยี่ห้อ “สก็อต” ที่ผลิตโดย บริษัท สก็อต อินดัสเตรียล(ประเทศไทย) จำกัด หรือยี่ห้อ “เบซซ์” รังนกสำเร็จรูปที่ผลิตโดยบริษัท ซี พีอินเตอร์ ฟูด(ไทยแลนด์) ในเครือของ บริษัท ซี พี เจริญโภคภัณฑ์⁴⁸ ในขณะที่การผลิตรังนกสำเร็จรูปในลักษณะของอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งมีตลาดการขายอยู่ในพื้นที่เฉพาะที่เป็นแหล่งรังนกเช่นในพื้นที่ของอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชได้มีการผลิตรังนกสำเร็จรูปไม่น้อยกว่า 3 ยี่ห้อ เช่น ยี่ห้อ “ปากพนังรังนก” เป็นต้น⁴⁹ นอกจากนี้ยังรวมถึงการทำธุรกิจรังนกที่สัมพันธ์อยู่กับธุรกิจการพิมพ์การโฆษณา ธุรกิจ โรงงานผลิตขวด ธุรกิจน้ำตาล หรือธุรกิจการขนส่งต่าง ๆ⁵⁰

3. ทำให้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนของระบบการเงิน

การทำธุรกิจรังนกในพื้นที่ของแหล่งรังนกจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือในพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พังงา ตรัง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส เพชรบุรี ได้มีการนำเงินไปลงทุนในลักษณะของการทำฟาร์มนกแอ่นกินรัง ที่รู้จักกันในนามของ “คอนโดนกแอ่น” เป็นตึกสูงขนาด 2-7 ชั้น ที่กระจายอยู่ทั่วไปตามแหล่งรังนกของจังหวัดกล่าว ทั้งที่เป็นแหล่งเงินทุนในท้องถิ่น แหล่งเงินทุนระดับภูมิภาค แหล่งทุนระดับศูนย์กลางของชาติทุนข้ามชาติจากประเทศ จีน ฮองกง ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ได้มีการเคลื่อนย้ายการลงทุนมาด้วยการมาสร้างฟาร์ม “คอนโดนกแอ่นกินรัง” ในราคาหลังละ 5,000,000-20,000,000 บาท ซึ่งเมื่อนับรวมการลงทุนจากการทำฟาร์ม “คอนโดนกแอ่น” ทั่วทั้งภาคใต้แล้วก็มีมูลค่าไม่ต่ำกว่าพันล้านบาท⁵¹

4. ทำให้รัฐมีรายได้จากการเก็บภาษีอากรและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

ธุรกิจรังนกของนกแอ่นกินรัง รวมทั้งธุรกิจที่สัมพันธ์ ทำให้รัฐส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นมีรายได้จากการธุรกิจรังนกคือ ในเขตพื้นที่สัมปทานรัฐจะได้รับเงินจากการจำหน่ายของประมูลเงินอากรรังนกอีแอ่นตามที่คณะกรรมการพิจารณาจัดเก็บอากรรังนกอีแอ่นของแต่ละจังหวัดได้กำหนดเงินจากการจำหน่ายของประมูลเงินอากรรังนกอีแอ่น เงินจากการประกวดราคา

⁴⁸ เพิ่งอ้าง, น. 125-126.

⁴⁹ เพิ่งอ้าง, น. 126.

⁵⁰ เพิ่งอ้าง.

⁵¹ เพิ่งอ้าง.

เงินจากการประกวดราคาประมูลตามพระราชบัญญัติการรังนกอีแอ่นพ.ศ.2540⁵² เงินอากรหรือเงินได้สุทธิที่ผู้รับสัมปทานต้องชำระแก่เขตราชการส่วนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งรังนก รวมทั้งค่าธรรมเนียมใบอนุญาตเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเพื่อเก็บรังนกอีแอ่นในเขตอุทยานแห่งชาติต่างๆที่มีการเก็บรังนกในแต่ละครั้งซึ่งต้องชำระตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช⁵³ แหล่งรังนกในเขตชุมชนกรมสรรพากรจะมีรายได้จากการเรียกเก็บภาษีเงินได้จากทำธุรกิจรังนก ในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้เทศบาลเมืองปากพนังมีรายได้จากการเรียกเก็บภาษีจากแหล่งรังนกที่เป็น“คอนโดนก” ในส่วนที่เป็นภาษีโรงเรือนเป็นรายได้ส่วนหนึ่งของเทศบาล⁵⁴

5. ทำให้เกิดการพัฒนารังนกในด้านต่าง ๆ

⁵² พระราชบัญญัติการรังนกอีแอ่น พ.ศ. 2540

“มาตรา 7 ให้คณะกรรมการมีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ให้และเพิกถอนสัมปทานเก็บรังนก
- (2) พิจารณาจัดเก็บและจัดสรรเงินอากรรังนก
- (3) ให้คำแนะนำแก่ผู้รับสัมปทานเกี่ยวกับการเก็บรังนก
- (4) กำกับดูแลการเก็บรังนกของผู้รับสัมปทานให้เป็นไปตามสัมปทาน และตามพระราชบัญญัตินี้
- (5) กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข รวมทั้งปฏิบัติการอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการ

ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดรับผิดชอบในการจัดเก็บเงินอากรรังนกและมีหน้าที่ปฏิบัติตามมติของคณะกรรมการหรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย รวมทั้งมีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการ”

มาตรา 14 วรรคสอง “การขอรับสัมปทานในแต่ละจังหวัดให้ทำโดยการประมูลเงินอากรตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ผู้ว่าราชการจังหวัดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประกาศกำหนด”

⁵³ ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชว่าด้วยการอนุญาตให้ผู้ได้รับอนุญาตเก็บรังนกอีแอ่นเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2549

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 123 ตอนพิเศษ 60 ง หน้า 12 วันที่ 17 พฤษภาคม 2549

⁵⁴ เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 47, น. 128.

หลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติอากรรังนกปีพ.ศ.2540 ท้องถิ่นในเขตที่มีการสัมปทานรังนกโดยผ่านองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ได้กำหนดให้มีการจัดสรรเงินอากรรังนกที่เก็บได้ให้กับท้องถิ่นที่เป็นแหล่งรังนก ราชการส่วนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งรังนกและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในจังหวัดที่เป็นแหล่งรังนก⁵⁵ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นนอกเหนือจากเงินที่ได้รับการจัดสรรจากเงินงบประมาณแผ่นดิน

6. เป็นฐานเงินทุนที่ส่งเสริมระบบธุรกิจเอกชนและอุตสาหกรรมอื่น

ในอดีตการทำธุรกิจรังนกทำให้มีการสะสมเงินทุนส่วนหนึ่งซึ่งได้มาจากการทำธุรกิจรังนกก่อนจะมีการปรับตัวเข้าสู่ธุรกิจสมัยใหม่ ซึ่งมีการแตกแขนงไปทำธุรกิจอื่นๆในเวลาต่อมา เช่น ตระกูลตันสัจจาที่ผันตัวเองมาสู่การทำธุรกิจโรงพยาบาลและธุรกิจภาพยนตร์ไทยมานาน⁵⁶ ตระกูลเสฐียรภักดิ์ที่ผันตัวเองมาตั้งโรงบริการกระแสไฟฟ้าสัมปทาน โรงงานผลิตน้ำแข็ง ธนาคาร บริษัทประกันภัย บริษัทโรงสี บริษัทเดินเรือ รวมทั้งกลุ่มนักธุรกิจรุ่นใหม่เช่น ตระกูลกาญจนพานิชหรือตระกูลมหาณรงค์กุล ที่มีบทบาทอยู่ในวงการธุรกิจและอุตสาหกรรมต่างๆทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกในปัจจุบัน ฐานทางการเงินส่วนหนึ่งต่างได้มาจากการผูกขาดในการทำธุรกิจสัมปทานรังนก⁵⁷

7. ทำให้เกิดการเติบโตหรือการขยายตัวของเมือง

หลังจากที่ร้านธุรกิจวัสดุก่อสร้างคือร้าน“อ้อจิ้นกวง”ในเขตเทศบาลเมืองปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีนกแอ่นกินรังเข้ามาอาศัยและทำรังอยู่บนชั้น2และชั้น3ของตัวอาคารเมื่อประมาณ50ปีที่ผ่านมา⁵⁸ หรือบ้านเลขที่ 3 บริเวณย่านการค้าชาวจีนในอดีตในใจกลางเมืองปัตตานีรวมทั้งบริเวณรอบศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี⁵⁹ มีการเก็บเกี่ยวรังนกได้ดำเนินไปอย่างเรื่อยๆ รังของนกแอ่นกินรังมีราคาแพงและเป็นที่ต้องการของตลาด

⁵⁵ อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 53.

⁵⁶ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, 55 ตระกูลดัง ภาค1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, 2543), น. 258.

⁵⁷ เกษม จันทรดำ,อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 47, น.109 -119.

⁵⁸ เกษม จันทรดำ,อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 47, น. 129.

⁵⁹ วรรณ อาลีตระกูล, “การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่: ศึกษากรณีโครงการบ้านคนกลายเป็นบ้านนกจังหวัดปัตตานี,”(ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2547), น.62.

มากขึ้น รวมทั้งชาวคราวเกี่ยวกับแหล่งรังนกดังกล่าวที่ได้มีการแพร่หลายออกไปสู่สังคมภายนอกอย่างกว้างขวาง การสร้างตึก“คอนโดนิกแอ่น”ให้เป็นที่อยู่ของนกแอ่นกินรังเพื่อเป็นแหล่งผลิตรังนกที่มีเป้าหมายเพื่อป้อนตลาดรังนกก็ได้มีการตื่นตัวมากขึ้นตั้งแต่พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา⁶⁰

ในปีพ.ศ.2547 ได้มีการสร้าง“คอนโดนิกแอ่น”เป็นอาคารตึกที่มีความสูงตั้งแต่2ชั้นถึง7ชั้น ด้วยความสูงที่ไม่เกิน22เมตร ได้มีการสร้างไปแล้วเป็นจำนวน50-70หลัง ทำให้มีเงินหมุนเวียนสะพัดปีละหลายร้อยล้านบาท และทำให้ความเป็นชุมชนเมืองได้เติบโตขึ้นพร้อมกับระบบกิจการสาธารณะที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว⁶¹

8.ทำให้เกิดการแข่งขันการผลิตคุณภาพสินค้า

บรรดารังนกสำเร็จรูปที่ได้มีการวางขายอยู่ทั่วไปในตลาดของเมืองไทย แต่ที่เป็นที่รู้จักและเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางแพร่หลายเป็นผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิตและจำหน่ายรังนกสำเร็จรูปรายใหญ่เพียง2-3 ยี่ห้อเท่านั้น โดยแต่ละยี่ห้อนอกจากจะมีการแข่งขันกันออกแบบผลิตภัณฑ์บรรจุหรือแข่งขันโฆษณาทางสื่อต่างๆ ก็เพื่อหวังผลในการแย่งชิงปริมาณการครองตลาดทางธุรกิจ นอกจากนี้บริษัทที่เป็นผู้ผลิตและจำหน่ายรังนกสำเร็จรูปต่างๆ ได้มีการแข่งขันกันในเรื่องของรสชาติ ราคาจำหน่าย และรวมตลอดถึงการแข่งขันกันผลิตสินค้าในเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้บริโภคได้พิจารณาถึงรายละเอียดของส่วนผสมของรังนกสำเร็จรูป⁶²

9. มูลนกแอ่นสามารถใช้ทำเป็นปุ๋ยชีวเคมีทางการเกษตร

การที่นกแอ่นกินรังกินแมลงจำนวนมากเป็นอาหารและกลั้มมาถ่ายมูลเศษซากแมลงให้กับผู้กินอินทรีย์วัตถุขนาดเล็ก(Detritus-Feeders) ในถ้ำได้แก่ แมลง แมงมุม และสัตว์ขนาดเล็กอื่นๆ ซึ่งเศษซากมูลนกมีประโยชน์เหมือนGuano * ที่สามารถใช้ทำเป็นปุ๋ยให้กับพืชได้ดีซึ่งมีการซื้อขายกันในราคาปีละ300บาท⁶³

⁶⁰ จูตินันท์ ศรีสถิต และอวยพร แต้ชูตระกูล, “2548 คอนโดนิกครองเมือง,” โลกสีเขียว, ปีที่ 13, ฉบับที่ 6, น.17(มกราคม-กุมภาพันธ์ 2548).

⁶¹ เกษม จันทรดำ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 34.

⁶² เกษม จันทรดำ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 47, น. 130.

* Guanoเป็นมูลสัตว์โดยเฉพาะมูลของค้างคาวหรือนกซึ่งมีการเก็บรวบรวมเพื่อใช้ประโยชน์ของสารประกอบไนเตรต ยูนิค กรดคาร์บอนิก และฟอสฟอริก

สืบค้นจาก www.en.wikipedia.org/wiki/Guano, 25 สิงหาคม 2552.

⁶³ เกษม จันทรดำ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 36.

10.การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทยในฐานะที่เป็นแหล่งรังนกและเป็นรังนกที่มีคุณภาพ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการส่งออกรังของนกแอ่นกินรังเป็นอันดับ2ของโลกรองมาจากอินโดนีเซีย⁶⁴ แต่ประเทศไทยมีรังนกที่มีคุณภาพดีที่สุดในโลก ในเกาะฮ่องกงซึ่งเป็นศูนย์กลางตลาดรังนกของโลกได้จัดอันดับคุณภาพรังนกจาก เกาะง่าม และเกาะรังกาจิ๋ว จังหวัดชุมพรเอาไว้เป็นพิเศษ และมีชื่อเรียกเฉพาะสำหรับรังนกที่ได้มาจากเกาะทั้งสองนี้ว่า“กงเอียน”(Kong-Ean)⁶⁵ นอกจากนี้ แหล่งรังนกในทะเลสาบสงขลาในพื้นที่จังหวัดพัทลุงซึ่งเป็นพื้นที่แหล่งรังนก3น้ำ ซึ่งน้ำในทะเลสาบสงขลาจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลเป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็มทำให้จังหวัดพัทลุงเป็นจังหวัดเดียวที่สร้างรังนกที่ดีที่สุดของประเทศไทย⁶⁶ ส่งผลให้รังนกเป็นที่ต้องการของทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ ทำให้ตลาดรังนกของประเทศไทยทั้งหมดมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องทั้งภายในประเทศและการส่งออก โดยมีอัตราขยายตัวร้อยละ 10 - 15⁶⁷ ส่งผลให้ประเทศไทยได้เป็นประเทศที่มีชื่อเสียงจากการมีแหล่งรังนกที่มีคุณภาพของโลก

2.2.3 ความสำคัญทางวัฒนธรรมของสังคัม

ผลประโยชน์ทางคุณค่าวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการทำรังของนกแอ่นกินรังและผลจากการทำธุรกิจรังของนกแอ่นกินรังได้ส่งผลกระทบต่อที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคมไทยและสังคมภาคใต้โดยรวม เช่น

1. ทำให้เกิดการพัฒนากฎมีบัญญัติท้องถิ่น

⁶⁴ ในปี 2007 ประเทศไทยส่งออกรังนกแอ่น19%ของความต้องการของตลาดโลก อินโดนีเซีย 62% มาเลเซีย 8% ในประเทศจีน และเขตการปกครองพิเศษฮ่องกงมีการบริโภครังของนกแอ่นกินรังมากกว่า100 ตัน/ปี ในไต้หวันและประเทศอื่นๆประมาณ 50 ตัน/ปี

สืบค้นจาก <www.swiftletline.blogspot.com/2009/09/blog-post_3442.html> 4 กันยายน 2552

⁶⁵ รัชดาพร ศรีภิบาล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 30, น. 34.

⁶⁶ รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาจัดเก็บอากรรังนกอีกแอ่นจังหวัดพัทลุง ครั้งที่ 1/2543, น 4. อ้างใน เกษม จันทรดำ,อ้างแล้ว,เชิงอรรถที่ 5, น.36.

⁶⁷ เกษม จันทรดำ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 47, น.70.

ผลจากความนิยมบริโภครังนกของนกแอ่นกินรังจนได้มีการทำกิจการเป็นธุรกิจที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดการพัฒนากฎมีปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีความสัมพันธ์กับการทำธุรกิจรังนกเช่น การเรียนรู้ของผู้คนในชุมชนที่สามารถสร้างคอนโดนกกแอ่นให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางธรรมชาติจนเป็นที่อยู่อาศัยของนกได้ การนำเอาวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเป็นตัวสนับสนุนด้วยการมีการอัดเทปเสียงนก หรือการใช้ระบบคอมพิวเตอร์บันทึกเป็น“แผ่นซีดีเสียงนก” มาเปิดเสียงนกเพื่อล่อให้นกเข้ามาอยู่ในตึก การเอามูลนกแอ่นมาโปรยไว้ตามพื้นคอนโดนกกแอ่นเพื่อให้มีกลิ่นที่นกคุ้นเคย การใช้น้ำโดยผ่านระบบสปริงเกอร์รดในตัวตึกเพื่อควบคุมให้ระดับความชื้นและระดับอุณหภูมิในตัวตึกมีลักษณะใกล้เคียงกับถ้ำตามเกาะที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของนก การติดตั้งระบบโทรทัศน์วงจรปิดเพื่อตรวจสอบดูถึงจำนวนปริมาณและการดำเนินไปของวิถีชีวิตของนกหรือการนำเปลือกสับปะรดมาหักใส่ภาชนะไว้ในตึกเพื่อให้เกิดแมลงที่เป็นอาหารของนก รวมทั้งการคิดสูตรรังนกสำเร็จรูปผลิต บรรจุขวดที่เป็นสูตรเฉพาะของตัวเองออกจำหน่าย⁶⁸

2. รังนกแอ่นกินรังสามารถนำมาใช้ทำเป็นยาต่าง ๆ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ทำการวิเคราะห์หาส่วนผสมของรังนกนางแอ่นพบว่ามีส่วนที่มีคุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้งในรายงานการศึกษาพบว่าสารประกอบที่สกัดได้จากรังนกมีคุณสมบัติเป็นตัวยับยั้งการเกาะกลุ่มของเม็ดเลือดแดง (Haemagglutination) ซึ่งทำให้เกิดเชื้อไข้หวัดและไข้หวัดใหญ่ รวมทั้งยับยั้งการติดเชื้ออีกหลายชนิด ดังที่ได้กล่าวในข้างต้นนั้นในระบบการแพทย์แผนไทยนั้น รังนกมีสรรพคุณ รสหวานชุ่ม บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง แก้หืด ไอ ขับเสมหะ อาเจียนเป็นเลือด แก้ไข้มาเลเรียเรื้อรัง แก้บิดเรื้อรัง เป็นอาหารผู้ป่วยระหว่างพักฟื้น⁶⁹ นอกจากนี้ คนไทยทางฝั่งทะเลอ่าวไทยพบว่ารังนกแก้โรคภูมิแพ้ประเภทผิวหนังแพ้แสงแดด แพ้ฝุ่นละออง แก้โรคระบบทางเดินหายใจ⁷⁰ แก้วร้อนใน⁷¹ เป็นต้น รวมทั้งผู้คนบนเกาะรังนกฝั่งทะเลอันดามันพบว่ารังของนกแอ่นกินรังเป็นยาขับเหงื่อ⁷² มีคุณสมบัติ

⁶⁸ เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เชิงอรุณที่ 47, น.211-212.

⁶⁹ วุฒิ วุฒิธรรมเวช, สารานุกรมสมุนไพร รวมหลักเภสัชกรรมไทย (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2540) น. 389.

⁷⁰ เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เชิงอรุณที่ 5, น. 39.

⁷¹ เพิ่งอ่าง.

⁷² เพิ่งอ่าง.

ทำให้อายุยืน มีกำลังแข็งแรง ขณะที่รังนกดำเมื่อเผาไฟให้ไหม้แล้วผสมกับน้ำมันมะพร้าวก็จะใช้เป็นยาทาแก้ไฟไหม้และจะไม่ทำให้เกิดแผลเป็น⁷³

3. ทำให้เกิดงานศิลปวรรณกรรมต่าง ๆ

การที่ผู้คนได้มีความสัมพันธ์กับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องอยู่กับนกแอ่นกินรังทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ได้ส่งผลกับชีวิตและความรู้สึกที่เป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญให้เกิดผลงานในทางศิลปะจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมที่ได้แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น เพลงกล่อมเด็กบทกลอนมโนรา บทเพลง บทกวี เรื่องสั้น เป็นต้น⁷⁴

4. ทำให้เกิดจิตสำนึกในเชิงอนุรักษ์และสงวนพันธุ์ประชากรนกแอ่นกินรัง

การที่ประชากรนกแอ่นกินรังที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติได้มีปริมาณที่ลดลงอย่างรวดเร็วและประเทศไทยให้สัตยาบันแก่อุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์(Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora : CITES) ค.ศ.1973 รวมทั้งตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ได้กำหนดให้นกแอ่นกินรังเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง⁷⁵ ซึ่งมีความเข้มงวดไม่ให้มีการเก็บผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสัตว์ป่าเกินศักยภาพการผลิต เช่น ในกรณีของการเก็บรังนกของนกแอ่นกินรังด้วย ประกอบกับการที่รังของนกแอ่นกินรังมีราคาแพงและเป็นที่ต้องการของตลาด ผลจากการที่นกแอ่นกินรังได้มีการอพยพไปอยู่ตามอาคารบ้านเรือนซึ่งมีความต้องการที่จะเป็นเจ้าของแหล่งรังนกด้วยการสร้าง“คอนโดนกแอ่น”เพื่อให้นักเข้ามาอาศัยนั้น การอนุรักษ์และการสงวนพันธุ์ประชากรนกจึงมีความสำคัญและต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะต้องไม่ทำให้นักที่อยู่ในอาคารบ้านเรือนของตนตายหรืออพยพหนีไป โดยเฉพาะ“คอนโดนกแอ่น” ที่นักเข้ามาอยู่มีการเอาใจใส่ดูแลอย่างดี มีความเข้มงวดไม่ให้นักภายนอกเข้าไปในตัวอาคารที่นกอาศัยอยู่ รวมทั้งการดูแลไม่ให้ศัตรูเข้าไปรบกวน หรือเข้าไปทำลายรังและพันธุ์นก⁷⁶

5. ทำให้เกิดจิตสำนึกในเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศน์

นกแอ่นกินรังเป็นนกที่ประโยชน์ในการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศเพราะนกแอ่นกินรังกินยุงหรือแมลงต่างๆเป็นอาหาร จึงเป็นนกที่ทำหน้าที่ที่สำคัญในการ

⁷³ เฟื่องอ้าง.

⁷⁴ เกษม จันทรดำ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 47,น. 213.

⁷⁵ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกาเล่ม 111 ตอนที่ 51 ก วันที่ 16 พฤศจิกายน 2537

⁷⁶ เกษม จันทรดำ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5,น. 40.

ควบคุมประชากรแมลงของระบบนิเวศในพื้นที่ที่อาศัย ซึ่งอาจเป็นแมลงที่มีประโยชน์และรวมถึงแมลงศัตรูของพืชด้วย โดยนกแอ่นกินรัง 1 ตัวจะกินแมลง 1-2 กรัม นับเป็นจำนวนแมลงได้ประมาณ 27-232 ตัว⁷⁷

6. ทำให้เกิดจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ทางวิถีวัฒนธรรม จารีตประเพณีท้องถิ่น และศาสนา ตามตึกคอนโดเนียมแอ่นจะมีการตั้งศาลพระภูมิ มีการเซ่นบวงสรวงเจ้าที่บวงสรวงศาลพระภูมิ พร้อมทั้งมีการอธิษฐานถึงวิญญาณของบรรพบุรุษต่างๆ ซึ่งพิธีกรรมที่ดำเนินไปตามลักษณะเฉพาะทางความเชื่อของแต่ละกลุ่มความเชื่อ และแต่ละพื้นที่จนสืบทอดต่อกันเหล่านี้ในด้านหนึ่งของการทำธุรกิจรังนกก็ได้ก่อให้เกิดการกระตุ้นจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ทางวิถีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีของท้องถิ่นท้องถิ่นและศาสนา ที่แสดงถึงความมีอัตลักษณ์ที่เข้มแข็งและการรักษาซึ่งขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และวัฒนธรรมทางสังคมเอาไว้⁷⁸

7. ทำให้เกิดมีการตรวจสอบเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นกลไกของรัฐและการใช้อำนาจรัฐ ในอดีตการทำธุรกิจรังนกเป็นธุรกิจผูกขาดที่สังคมทั่วไปไม่ค่อยได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลในรายละเอียดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิธีการการเก็บเกี่ยวรังนก ลักษณะวิถีและการดำรงพันธุ์ของนก กลวิธีของการทำธุรกิจรังนก หรือแม้กระทั่งระเบียบกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจรังนก เช่น พระราชบัญญัติอากรรังนกปีพ.ศ.2482 ที่เป็นข้อกำหนดพื้นฐานที่ทำให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติของการทำธุรกิจรังนก ได้กำหนดให้กรมสรรพากรโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นผู้มีอำนาจ⁷⁹ ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติอากรรังนกปีพ.ศ.2511

⁷⁷ ประทีป ด่วงแค, “นกแอ่นกินรัง : ทองคำขาวแห่งเอเชีย,” เทคโนโลยีชีวภาพปริทรรศน์ น. 36, (กุมภาพันธ์ 2546).

⁷⁸ เกษม จันทรดำ, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 45*, น.212-213.

⁷⁹ กฎกระทรวงการคลัง ออกตามความในพระราชบัญญัติอากรรังนกปีพ.ศ.2482 ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2511 ได้มีการกำหนดเอาไว้ใน

“ข้อ 1 ว่ากรมสรรพากรมีอำนาจที่จะจัดแบ่งให้ผู้ขออนุญาตเก็บรังนกปีพ.ศ.2482 สามารถเก็บรังนกไปตามกำหนดระยะเวลาจะเป็นระยะเวลาเท่าใดก็ได้....

ข้อ 3 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังมีอำนาจที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ผู้ประมูลเงินอากรผู้ใดเก็บรังนกปีพ.ศ.2482 ก็ได้ แต่ถ้าจะอนุญาตแล้วให้พิจารณาอนุญาตแก่ผู้ประมูลอากรสูงสุดก่อน ถ้าเห็นว่าผู้นั้นไม่สมควรได้รับอนุญาตก็ให้พิจารณาแก่ผู้ประมูลเงินอากรรองลงมาเป็นลำดับ.....

พ.ศ.2540⁸⁰ โดยให้มีการโอนอำนาจการบริหารจัดเก็บอากรรังนกอีแอ่นจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นทำ
ให้ท้องถิ่นมีบทบาทและศักยภาพในการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น

8. ส่งเสริมการกระจายอำนาจในการปกครอง

จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542⁸¹ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีอำนาจมากขึ้นทั้ง
ในระเบียบกฎหมายและการปฏิบัติโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การบริหารส่วน
ตำบลที่ได้รับอำนาจตามพระราชบัญญัติอากรรังนกอีแอ่น พ.ศ. 2540 ให้เข้ามามีส่วนดูแลและ
จัดการการเก็บรังนกอีแอ่นอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องที่ของตน⁸² และมีอำนาจจัดเก็บ

ข้อ 4 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจะจัดให้มีผู้รับอนุญาตโดยวิธีอื่นก็ได้.....

ข้อ 6 ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเห็นว่าผู้รับอนุญาตปฏิบัติการได้ผลดีเป็นที่
เรียบร้อยและเชื่อว่าจะปฏิบัติการต่อไปให้ได้ผลดียิ่งขึ้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังก็สามารถ
ที่จะอนุญาตให้ต่ออายุสัญญาเดิมออกไปอีกเป็นคราวๆมีกำหนดระยะเวลาคราวละ 5 ปี โดยจะ
กำหนดจำนวนเงินอากรและประโยชน์อย่างอื่นเท่าเดิมหรือสูงขึ้นตามที่เห็นสมควรก็ได้กำหนด
จำนวนเงินอากรและประโยชน์อย่างอื่นเท่าเดิมหรือสูงขึ้นตามที่เห็นสมควรก็ได้”

⁸⁰ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 56 ก หน้า 1 วันที่ 14 ตุลาคม 2540

⁸¹ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 114 ก หน้า 48 วันที่ 17 พฤศจิกายน 2542

⁸² พระราชบัญญัติอากรรังนกอีแอ่น พ.ศ. 2540

“มาตรา 5 ในพระราชบัญญัตินี้

“นกอีแอ่น” หมายความว่า นกอีแอ่นชนิดที่ใช้กินรัง

“รังนก” หมายความว่า รังนกอีแอ่น

“ราชการส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล
องค์การบริหารส่วนตำบล และราชการส่วนท้องถิ่นอื่นตามที่กฎหมายกำหนด

คณะกรรมการ หมายความว่า คณะกรรมการพิจารณาจัดเก็บอากรรังนกอีแอ่น”

“มาตรา 6 ในแต่ละจังหวัดที่มีการใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ให้มีคณะกรรมการ
พิจารณาจัดเก็บอากรรังนกอีแอ่น ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ อัยการ
จังหวัดหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด สรรพากรจังหวัด ป่าไม้จังหวัด หัวหน้าคณะผู้บริหารท้องถิ่นทุก
ราชการส่วนท้องถิ่นที่มีการจัดเก็บรังนกอยู่ในเขตราชการส่วนท้องถิ่นนั้น และผู้ทรงคุณวุฒิอีกหก
คนซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากรายชื่อบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์

เงินอากรรังนกและบริหารรายได้ดังกล่าวในการใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนวิธีการที่จะให้เอกชนดำเนินการจัดเก็บรังนกก็อ่อนน้อมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น⁸³

9. ส่งเสริมบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ

ความนิยมในการบริโภคของนกแอ่นกินรังทำให้ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ทางการค้าโดยการส่งรังนกจากประเทศไทยไปจำหน่ายยังประเทศต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคของโลกตั้งแต่ออดีตจนกระทั่งปัจจุบันไม่น้อยกว่า 38 ประเทศ แหล่งส่งออกของรังนกไทยที่สำคัญมาตลอดคือตลาดรังนกในประเทศฮ่องกงและจีน⁸⁴

ในระหว่างประเทศได้มีการกำหนดกรอบการปฏิบัติระหว่างประเทศในการทำการค้าชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ สืบเนื่องมาจากปริมาณและมูลค่าการค้าสัตว์และพืชป่าทั่วโลกมีปริมาณและมูลค่ามหาศาลที่มีผลโดยตรงและโดยอ้อมต่อประชาชนในธรรมชาติ ทำให้ลดลงอย่างรวดเร็วจนบางชนิดใกล้จะสูญพันธุ์ จึงต้องอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าในโลกเพื่อประโยชน์ของมนุษยชนรุ่นนี้และชนรุ่นต่อไป ซึ่งประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมและรับรองอนุสัญญาในปี พ.ศ.2518 และได้ลงสัตยาบันเมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2526 โดยเป็นสมาชิกลำดับที่ 80 ทำให้ประเทศไทยได้ออกพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535⁸⁵ เพื่อปรับปรุงมาตรการในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าของท้องถิ่นอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของโลกเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศ

ในการประชุมภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora : CITES) ครั้งที่ 9 ที่ Fort Lauderdale ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ 7- 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 มีประเด็นของนกแอ่นกินรังรวมอยู่ด้วย โดยประเทศอิตาลีได้เสนอให้บรรจุ

เกี่ยวกับรังนกที่คณะผู้บริหารท้องถิ่นที่มีการจัดเก็บรังนกในเขตราชการส่วนท้องถิ่นนั้นเสนอจำนวนสองคนและที่สภาจังหวัดเสนอจำนวนสี่คนเป็นกรรมการ และปลัดจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ”

⁸³ พระราชบัญญัติอากรรังนกแอ่น พ.ศ. 2540 มาตรา 7 และมาตรา 21

⁸⁴ เกษม จันทรดำ, อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 5 , น. 45.

⁸⁵ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 15 หน้า 1 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2535

นกแอ่นกินรังอยู่ในบัญชีหมายเลข 2 (Appendix II) เพื่อต้องการให้ออกกฎหมายคุ้มครองตัวนกแอ่นกินรังและการค้ารังนก⁸⁶

⁸⁶ จูตินันท์ ศรีสถิต และอวยพร แต่ชุตระกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 60 น. 25.

ในการประชุมดังกล่าวประเทศอิตาลีได้เสนอให้บรรจุนกแอ่นกินรังเข้าอยู่ในบัญชีหมายเลข 2 (Appendix II) แนบทำนองสนธิสัญญา เพื่อต้องการให้ออกกฎหมายคุ้มครองนกแอ่นกินรัง ควบคุมการค้ารังนก และตรวจสอบที่มาของรังนกที่ขายอยู่ในท้องตลาด เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชากรนกแอ่นกินรังตามธรรมชาติ แต่ข้อเสนอถูกปฏิเสธเพราะมีความเห็นขัดแย้งในกลุ่มประเทศจากทวีปเอเชียที่ยังมีผลประโยชน์จากนกแอ่นกินรัง ซึ่งมีมติของที่ประชุมภาคีสมาชิกของสนธิสัญญา เกี่ยวกับหลักการอนุรักษ์นกแอ่นกินรังดังนี้

THE CONFERENCE OF THE PARTIES TO THE CONVENTION

URGES: those Parties that are range States of the genus *Collocalia* to

- a) encourage scientific research to promote the sustainability of nest harvesting through standardized management programmes;
- b) explore ways of enhancing the participation of representatives of the bird-nest industry in swiftlet conservation and sustainable - use programmes; and
- c) review regulations controlling harvest of wild-breeding swiftlet populations in accordance with the results of the scientific research carried out under paragraph a);

DIRECTS:

- a) the CITES Secretariat to convene a technical work-shop in order to establish conservation priorities and actions for the sustainability of swiftlet - nest harvesting, and to invite the Chairman of the Animals Committee to participate in this workshop to be held within twelve months; and
- b) the Animals Committee to provide scientific guidance for the implementation of this Resolution; and

2.3 ลักษณะอาคารสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัยในชุมชนเมือง

ลักษณะและเทคนิคของอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัยที่เลียนแบบถ้ำหรือธรรมชาติที่นกแอ่นกินรังอาศัยได้มีการพัฒนารูปแบบและโครงสร้างต่างๆที่สำคัญ ได้แก่ ลักษณะภายนอกและลักษณะภายในของอาคารสิ่งก่อสร้าง ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ลักษณะภายนอกอาคาร

ลักษณะภายนอกอาคารสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคารเก่าหรือเรือนไม้เก่ามีความสูง 1 - 3 ชั้น ส่วนใหญ่มีการใช้อาคารแบบผสมผสาน โดยดัดแปลงให้ชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัยของนกแอ่นกินรังชั้นล่างเป็นที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ประกอบของผู้คนอาคารประเภทนี้ส่วนใหญ่เริ่มต้นที่นกแอ่นกินรังอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเอง⁸⁷

REQUESTS: Italy to co-ordinate the interested Parties, intergovernmental and nongovernmental organizations to provide funding in order to implement this Resolution, particularly referring to the scientific research and the technical workshop.

สืบค้นจาก www.cites.org/eng/cop/10/doc/E10-50.pdf วันที่ 3 ธันวาคม 2551

⁸⁷ สุรดี บุญญานุศาสน์, “ปัจจัยที่มีผลต่อการอพยพและตั้งถิ่นฐานของนกแอ่นกินรังในลุ่มน้ำปากพนัง.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), น.84 – 85.

ภาพที่ 1

เรือนไม้เก่าและอาคารเก่าที่ดัดแปลงเป็นที่อาศัยของนกแอ่นกินรัง

อาคารสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคารสร้างหรือดัดแปลงขึ้นมาใหม่ โดยทั่วไปเป็นลักษณะอาคารพาณิชย์ที่มีความสูง 2 - 7 ชั้น มีลักษณะอาคารที่บดบัง เจาะช่อง หรือฝังท่อพีวีซี ให้เป็นทางเข้าออกของนก มีช่องระบายอากาศให้แสงเข้ามาเป็นบางส่วน ฉาบปูนเรียบ ไม่ทาสี⁸⁸ บางอาคารมีการสร้างช่องสี่เหลี่ยมขนาด 1 ตารางฟุตในชั้นบนสุดของอาคารเพื่อเป็นทางเข้า-ออกของนก ช่วยให้ภายในอาคารโดยเฉพาะบริเวณที่นกทำรังไม่สว่างจนเกินไปและสามารถป้องกันไม่ให้น้ำฝนสาดเข้าสู่อาคารได้⁸⁹

⁸⁸ เฟื่องอ้าง.

⁸⁹ พัฒนศักดิ์ คำมณีจันทร์, นริศรา งามขจรวิวัฒน์, สุรีย์ โทบุรี, ทองศิริ มะณีวัน, มานะ หะสาเมาะ และโสเมศิริ เดชารัตน์, รายงานฉบับสมบูรณ์ ผลกระทบต่อสุขภาพจากการสร้างคอนโด
นกนางแอ่นกินรังในเขตเทศบาล, ศูนย์อนามัยที่ 12 อ. เมืองฯ จ.ยะลา, ยะลา: ศูนย์อนามัยที่ 12
พฤษภาคม 2552, น.17.

ภาพที่ 2
อาคารสิ่งก่อสร้างที่สร้างหรือดัดแปลงขึ้นมาใหม่

2.3.2 ลักษณะภายในอาคาร

ภายในอาคารหรือสิ่งก่อสร้างมีการออกแบบตกแต่งให้เหมือนบรรยากาศภายในถ้าที่เป็นที่อยู่ตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่การก่อสร้างและตกแต่งภายในของอาคาร สิ่งก่อสร้างในแต่ละแห่งจะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับรูปแบบและก่อสร้างของแต่ละราย เช่น

แบบที่ 1 สภาพตึกที่สร้างจะมีบันไดขึ้นไปทุกชั้น พื้นที่บริเวณอื่นๆ จะปล่อยโล่ง ชั้นบนสุดเป็นสถานที่เก็บน้ำเพื่อป้องกันความร้อน ซึ่งน้ำจะสร้างความเย็นให้ด้านล่างที่นกอาศัยอยู่ และมีถังเก็บน้ำที่ด้านล่าง เมื่อน้ำด้านบนระเหยแห้งจะสูบน้ำขึ้นไปใส่ให้เต็มเช่นเดิม นอกจากนี้ยังมีการสร้างให้น้ำที่อยู่ด้านบนไหลลงมาตามชั้นบันไดลงสู่ด้านล่าง เพื่อสร้างความเย็นภายในอาคาร และจะมีการสูบน้ำหมุนเวียนตลอด⁹⁰

แบบที่ 2 ลักษณะการสร้างผนังของอาคารสิ่งก่อสร้างเป็น 2 ชั้น มีช่องว่างประมาณ 50 - 60 เซนติเมตร เพื่อสามารถเดินดูได้โดยรอบ ส่วนหนึ่งเป็นการกั้นมิให้ความร้อนจากภายนอก

⁹⁰ น้ามนต์ น้อยมา, “การวิเคราะห์การลงทุนเลี้ยงนกแอ่นของผู้ประกอบการในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”, (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 2550), น.34-36.

เข้าสู่ด้านในอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง และใช้อุปกรณ์สร้างความชื้นจากด้านบนและด้านข้างของอาคาร⁹¹

ภาพที่ 3

ลักษณะผนังของอาคารสิ่งก่อสร้าง 2 ชั้น

แบบที่ 3 ลักษณะเหมือนแบบที่ 2 แต่มีระบบน้ำไหลผ่านผนังตึกลงมาจากชั้นล่าง จากนั้นจะสูบน้ำขึ้นไปปล่อยลงมาหมุนเวียนตลอด⁹²

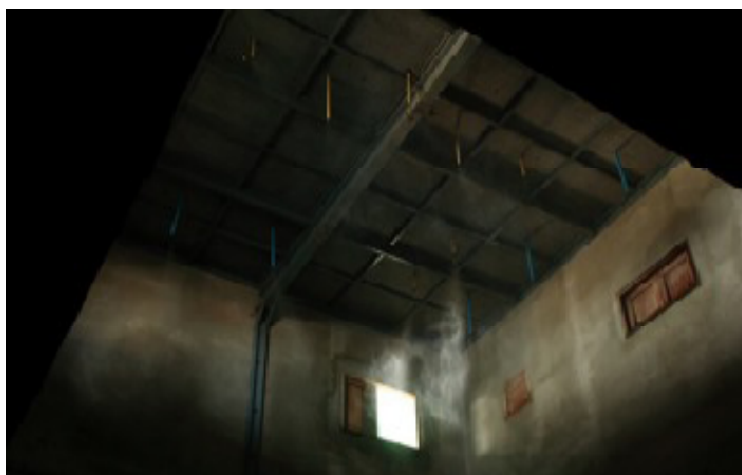
แบบที่ 4 มีการสร้างความชื้นในอาคาร มีการติดตั้งอุปกรณ์สร้างน้ำพุหรือละอองน้ำ เพื่อให้คนบิโนบน้ำเล่นและเข้าออกจากบริเวณอาคารภายในอาคารระหว่างชั้นจะสร้างบันไดน้ำตกเพื่อสร้างความชื้น และใช้เป็นทางขึ้นลงของผู้คน⁹³

⁹¹ เฟิงอ้าง.

⁹² เฟิงอ้าง.

⁹³ เฟิงอ้าง.

ภาพที่ 4
การสร้างละอองน้ำในอาคาร

ภาพที่ 5
การทำน้ำพุในอาคาร

ที่มา www.fooofaswiftlet.bloodspot.com/2009/11/blog-post_9014.html

แบบที่ 5 มีการสร้างสระน้ำไว้ภายในหรือทำรางน้ำเพื่อเก็บกักน้ำ เพื่อให้มีไอน้ำจากน้ำที่ได้เก็บกักสร้างความชื้นภายในอาคาร

ภาพที่ 6
สระน้ำหรือบ่อน้ำภายในอาคาร

ที่มา: www.foofaswiftlet.blogspot.com/2009/11/blog-post_9014.html

ภาพที่ 7
รางเก็บน้ำภายในอาคาร

ที่มา : www.swiftletlover.blogspot.com

ทั้งนี้ ยังมีองค์ประกอบอื่นๆภายในอาคารที่มีความเหมาะสม เช่น อุณหภูมิ ความชื้น ความมืด การป้องกันและกำจัดศัตรู ช่องระบายอากาศ ช่องทางเข้าออกของนก การใช้เสียงเรียก เพื่อจูงใจและเอื้อประโยชน์ในการอาศัยและทำรังของนกแอ่นกินรัง เป็นต้น

2.4 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการอาศัยของนกแอ่นกินรังในชุมชนเมือง

2.4.1 พฤติกรรมและการแพร่กระจายประชากรนกแอ่นกินรัง

โดยธรรมชาติของนกแอ่นกินรังเป็นนกที่อาศัยอยู่ตามเกาะกลางทะเล ชายฝั่งทะเล และในเมืองที่ใกล้แม่น้ำ มักพบอยู่ตามพื้นที่มีลักษณะเป็นถ้ำซึ่งอาจเป็นถ้ำหินปูน หรือถ้ำหินแกรนิตหน้าผาหิน หรือพื้นที่ที่มีลักษณะคล้ายถ้ำตามแนวชายฝั่งทะเล เกาะกลางทะเล และพบนกเข้าอยู่อาศัย สร้างรังวางไข่ตามสิ่งก่อสร้างของมนุษย์ เช่น อาคาร บ้านเรือน โบสถ์ เป็นต้น⁹⁴

สำหรับประเทศไทยนกแอ่นกินรังมีการแพร่กระจายตลอดชายฝั่งทะเล ตามเกาะในอ่าวไทยและทะเลอันดามัน ตั้งแต่ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ รวมทั้งสิ้น 23 จังหวัด⁹⁵ โดยพบตามลักษณะสภาพแหล่งที่อยู่อาศัย คือ

1. ตามธรรมชาติในถ้ำบนเกาะในอ่าวไทยและทะเลอันดามันรวมทั้งสิ้น 156 เกาะใน 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตราด ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี พัทลุง กระบี่ พังงา ตรังและสตูล โดยเป็นเกาะที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติ 14 แห่งจำนวน 88 เกาะ และนอกอุทยานแห่งชาติ 68 เกาะ⁹⁶ โดยสภาพของเกาะและถ้ำที่พบส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูน ทั้งที่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน และที่เป็นภูเขาหินปูนที่มีความลาดชันสูง มีลักษณะเป็นโขดหินและหน้าผาสูงชัน⁹⁷

2. ในอาคารสิ่งก่อสร้างส่วนมากพบในจังหวัดที่อยู่ชายฝั่งทะเลใน 18 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด สมุทรสาคร เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา พัทลุง สงขลา ตรัง ปัตตานี นราธิวาส และสตูล⁹⁸ ในอาคารสิ่งก่อสร้างที่พบนกแอ่นกินรังมีทั้งที่เป็นอาคารที่มีผู้คนอาศัย อาคารเก่าที่ปิดร้าง และอาคารที่สร้าง

⁹⁴ สุรดี บุญญานุศาสน์, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 87, น. 20.

⁹⁵ ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 6, น. 95.

⁹⁶ เฟื่องอ่าง,

⁹⁷ เฟื่องอ่าง, น. 96.

⁹⁸ เฟื่องอ่าง, น. 95.

ขึ้นใหม่ทั้งในแหล่งชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม ส่วนมากตั้งอยู่บริเวณใกล้แม่น้ำ ปากแม่น้ำ และทะเลประชากรนกแอ่นกินรังในธรรมชาติซึ่งประเมินจากปริมาณรังนกที่เก็บได้ในแต่ละจังหวัดพบว่ามียาจำนวน 1.09 ล้านตัว และพบในอาคารมีจำนวน 0.16 ล้านตัว รวมทั้งสิ้นคาดว่ามียาจำนวนไม่น้อยกว่า 1.25 ล้านตัว⁹⁹

ภาพที่ 7

โรงภาพยนตร์เก่าที่มืงกแอ่นกินรังอาศัย

โดยธรรมชาติของนกแอ่นกินรังการอพยพและตั้งถิ่นฐานเพื่อหาแหล่งอาหารที่สมบูรณ์แหล่งที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและปลอดภัย เมื่อนกแอ่นกินรังพบสภาพพื้นที่ใกล้เคียงธรรมชาติที่เคยอาศัย เช่นอาคารที่มีลักษณะคล้ายถ้ำที่เคยทำรัง สภาพแวดล้อมทางพื้นที่ที่เหมาะสมทำให้นกแอ่นกินรังเข้าอาศัยอยู่ร่วมกันกับมนุษย์ การที่นกแอ่นกินรังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเข้ากับสิ่งแวดล้อมในเมืองได้ดีทำให้ประชากรนกได้เพิ่มขึ้นจึงอัตราการตายของนกมีเป็นจำนวนลดน้อยลงมากกว่าเดิมประชากรนกขยายตัวเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่มีใครคิดขับไล่จนออกไปกลับต้องการให้เข้ามาร่วม ด้วยเหตุผลที่ว่ารังของนกแอ่นกินรังสามารถสามารถเก็บไปขายได้ราคาทำให้ผู้คนได้เล็งเห็นประโยชน์มหาศาลที่เกิดขึ้นที่จะได้เคลื่อนไหลเข้ามาในพื้นที่ที่เป็น

⁹⁹ เฟิงอ้าง.

แหล่งรังนกทำให้ชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้รับผลกระทบเนื่องจากขาดการวางแผนและทิศทางการพัฒนาส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเปลี่ยนไปจากผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น มลพิษทางอากาศที่เกิดจากนกถ่ายมูลในอากาศขณะบินไปมา การเกิดโรคภัยไข้เจ็บโดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นต้น

2.4.2 ด้านผังเมืองของชุมชน

บริเวณที่พบนกแอ่นกินรังเข้ามาอาศัยในอาคารสิ่งปลูกสร้างส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณใกล้ปากแม่น้ำหรือแหล่งน้ำต่างๆ และไม่ไกลจากทะเลโดยมีระยะทางตั้งแต่ต่ำกว่า 1 กิโลเมตรแต่ไม่เกิน 10 กิโลเมตร โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นบริเวณชุมชนหนาแน่น ย่านธุรกิจการค้าในเมืองใหญ่หรือบริเวณที่มีกิจกรรมของมนุษย์ลำดับรองลงมา เช่น วัดวาอารามต่างๆ อาคารที่ปิดร้าง โรงภาพยนตร์เก่า โรงแรมที่ยังดำเนินกิจการ ซึ่งสถานที่ดังกล่าวมักอยู่ในชุมชนเมืองและใกล้แหล่งน้ำ¹⁰⁰ ลักษณะของชุมชนริมน้ำที่มีสิ่งก่อสร้างเป็นอาคารพักอาศัยและห้องแถวเรือนไม้ความสูงไม่เกินสองชั้นตลอดตามแนวคลองและแนวนน เมื่อมีอาคารที่ใช้เป็นที่พักพิงของนกหรือให้เป็นที่อยู่อาศัยของนกเข้าไปแทรกตัวอยู่กลางเมืองและกระจายไปทั่วเมืองที่ประกอบไปด้วยอาคารเรือนดั้งเดิมหรือบริเวณพื้นที่ที่มีคุณค่าของชุมชน อาคารนกหรือคอนโดมิเนียมที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดผลกระทบในเรื่องการใช้ที่ดินที่มีการขออนุญาตผิดประเภท โดยขออนุญาตก่อสร้างอาคารเพื่ออยู่อาศัยในพื้นที่สีแดงซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก เพื่อประโยชน์ด้านพาณิชยกรรม การอยู่อาศัย หน่วยงานราชการ การสาธารณูปโภคเป็นส่วนใหญ่ แต่ในความจริงเป็นการสร้างกรงนกขนาดใหญ่ให้ชน มีลักษณะขาดความสอดคล้องกับบริบทของความเป็นเมืองโดยเนื้อเมือง (Urban Fabric) ที่เป็นลักษณะชุมชนดั้งเดิมถูกทำลายจากการแทรกตัวของอาคารขนาดใหญ่ ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของประชาชนในเมืองเช่น ความหนาแน่นของประชากรนก อากาศถ่ายเทไม่สะดวกทำให้เมืองร้อนมากขึ้น และมีมลพิษทางอากาศ¹⁰¹

นอกจากนี้ในปัจจุบันปริมาณการเพิ่มขึ้นของการอพยพและตั้งถิ่นฐานของนกแอ่นกินรังประกอบกับแรงจูงใจทางเศรษฐกิจทำให้การเพิ่มขึ้นของอาคารนกหรือสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัยเพิ่มขึ้นไปด้วย พื้นที่บริเวณเมืองที่มีไม่เพียงพอทำให้เกิดความแออัด อาคารนกหรือ

¹⁰⁰ ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง, อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 4, น. 69 – 70.

¹⁰¹ จูตินันท์ ศรีสถิต และอวยพร แต่ชุตระกุล, อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 56, น. 22 – 23.

สิ่งก่อสร้างดังกล่าวจึงได้ขยายตัวสู่พื้นที่ในอดีตที่เคยเป็นสวนหรือนาเพิ่มขึ้น ทำให้ได้พบอาคารสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัยที่ล้อมรอบไปด้วยสวนหรือนามากขึ้น¹⁰²

2.4.3 ผลกระทบด้านรูปแบบอาคาร สิ่งก่อสร้าง

ในปัจจุบันการสร้างอาคารเพื่อให้นกแอ่นกินรังอาศัยได้เพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วและหนาแน่นในเมืองเพียงช่วงเวลาไม่เกิน 10 ปี อาคารที่นกแอ่นกินรังอาศัยส่วนใหญ่เป็นอาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 2-7 ชั้น มีช่องทางที่เปิดให้รับแสงน้อยกว่าอาคารทั่วไป บางอาคารไม่มีหน้าต่างแต่จะเจาะช่องสี่เหลี่ยมที่มีขนาดเล็กให้เป็นทางเข้าออกของนก บางอาคารมีหน้าต่างน้อยกว่าปกติและถูกปิดไว้ตลอดเวลาจะมีเพียง 1-2 บานที่เปิดให้เป็นช่องทางบินเข้าออกของนกที่อาศัยอยู่ภายใน โดยมากจะมีขนาด 30*20 เซนติเมตร หรือบางอาคารอาจใช้ท่อพลาสติก 4 นิ้ว หรือเจาะเป็นช่องเล็กๆ ไว้ระบายอากาศให้แสงเข้ามาบางส่วน¹⁰³ ปัจจุบันการก่อสร้างอาคารนกหรือคอนโดมิเนียมสร้างจะเป็นอาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 2-7 ชั้น มีช่องทางที่เปิดให้รับแสงน้อยกว่าอาคารทั่วไป บางตึกไม่มีหน้าต่างแต่จะเจาะช่องสี่เหลี่ยมที่มีขนาดเล็กให้เป็นทางเข้า - ออกที่อาศัยอยู่ภายในโดยทั่วไปจะมีขนาด 30*20 เซนติเมตร หรือบางอาคารอาจใช้ท่อพลาสติก 4 นิ้ว หรือเจาะเป็นช่องเล็กๆ ไว้ระบายอากาศให้แสงเข้ามาบางส่วน¹⁰⁴ รวมทั้งมีการสร้างช่องสี่เหลี่ยมขนาด 1 ตารางฟุตในชั้นบนสุดของอาคารเพื่อเป็นทางเข้า - ออกของนก ซึ่งเป็นอาคารที่เป็นกล่องรูปทรงเรขาคณิตขนาดใหญ่ก่อให้เกิดผลกระทบดังเช่น¹⁰⁵

1. เส้นขอบอาคารซึ่งอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัยมีความสูง 6-7 ชั้น ตั้งเรียงรายสูงเสียดฟ้าประกบกับความสูงจากชั้นถึงชั้นมากกว่าอาคารโดยทั่วไป ทำให้ขอบอาคารที่มีลักษณะความชันและจังหวะที่ขาดความกลมกลืนกับสภาพเมืองเดิม

¹⁰² สุรดี บุญญานุศาสน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 87, น. 111.

¹⁰³ สุรดี บุญญานุศาสน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 87, น. 74.

¹⁰⁴ เพิ่งอ้าง.

¹⁰⁵ ฉวีวรรณ เค้นไพบูลย์, “การจัดการเมืองนก ณ เมืองปากพนัง.” สิ่งแวดล้อม 4Z, เอกสารประกอบการสัมมนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สนพ.อรุณอมรินทร์พริ้นติ้ง, 2547), น. 572 – 573.

2. จังหวะช่วงระยะเว้นห่างจากอาคาร เจ้าของอาคารส่วนใหญ่ใช้พื้นที่เดิม ระยะห่างระหว่างอาคารเป็นช่วงถนนหรือหลายช่วงถนนในขณะที่พักอาศัยเดิมริมน้ำและริมถนนเป็นอาคารขนาดเล็กตั้งเบียดเสียดแทรกกันจนเป็นมลพิษทางสายตา
3. การถอยร่นจากเขตที่ดินตามเทศบัญญัติอาคารที่ปลูกสร้างใหม่ต้องถอยร่นจากพื้นที่เดิมทั้งสี่ด้าน แต่อาคารนกที่สร้างใหม่ในพื้นที่เดิมส่วนใหญ่จะสร้างเต็มพื้นที่
4. การเจาะช่องเปิดอาคารการสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัย เป็นงานออกแบบสถาปัตยกรรมที่เน้นบทบาทหน้าที่การใช้งานมากกว่าความสวยงาม มีการเจาะช่องเปิดน้อยและมีขนาดเล็กมาก ซึ่งเป็นสภาพทางกายภาพที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่แตกต่างจากสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิม
5. มวล และขนาดของอาคาร คอนโดนิกมีความเป็นกล่องรูปทรงเรขาคณิตขนาดใหญ่กว่าอาคารในอดีตหลายเท่า
6. วัสดุและพื้นผิวอาคาร การฉาบเรียบไม่ทาสีของคอนโดนิก ทำให้เกิดรูปแบบอาคารโทนสีเทา ตัดกับสถาปัตยกรรมเดิมที่นิยมใช้สีที่สดใส
7. เจาะจากชั้นส่วนและตัวอาคาร การไม่มีชายคาหรือกันสาดกับรูปแบบที่เรียบ แม้จะมีหลังคาจั่วแต่ไม่ยื่นจากอาคารมาก เทียบกับอาคารในอดีตที่เป็นบ้านหลังคาจั่วมีชายคายื่นยาว ตึกแถวมีครีบกั้นแดดทั้งแนวนอนและแนวตั้ง การมีกันสาดผ้าใบเสริมในบริเวณที่มีแดดส่องถึง แสดงถึงความเป็นสถาปัตยกรรมเมืองร้อน

ภาพที่ 8

รูปแบบภายนอกอาคารสิ่งก่อสร้างที่ให้นกแอ่นกินรังอาศัย

2.4.4 ด้านสุนามัย

ความเชื่อที่ว่าการบริโภครังนกจะเป็นผลดีต่อสุขภาพที่ได้ศึกษาพบว่าสารประกอบที่ได้จากรังนกมีคุณสมบัติยับยั้ง Haemagglutination ซึ่งเป็นตัวทำให้เกิดเชื้อไวรัส ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่อย่างมีประสิทธิภาพและยับยั้งการเกิดโรคมะเร็ง รวมถึงช่วยให้ผู้ป่วยโรคเอดส์ที่ผ่านการรักษาโดยใช้รังสีพื้นตัวได้เร็วขึ้น นอกจากนั้นสาร Epidermal Growth Factor ในรังของนกแอ่นกินรังยังมีความสำคัญต่อระบบเลือดและช่วยบำรุงผิวพรรณให้อ่อนกว่าวัย ชะลอความแก่(Anti Ageing) และทำให้อายุยืนอีกด้วย¹⁰⁶

ในรายงานการศึกษาพบว่าอาจจะมีโรคที่อาจเกิดจากนกแอ่นกินรังซึ่งมาจากเชื้อไวรัสของนก โดยข้อเท็จจริงมีโรคจำนวนหลายโรคจากสัตว์ปีก(นก)ที่อาจติดต่อถึงมนุษย์เช่น โรคไข้หวัดใหญ่ที่เกิดจากเชื้อInfluenza Virus ซึ่งอยู่ในตระกูลOrthomyxoviridae โรคไข้หวัดนก(Avian influenza,BirdFlu)สาเหตุเกิดจากเชื้อไวรัสAvian influenzavirus typeA ในตระกูลOrthomyxoviridae ซึ่งเป็นRNA (Ribonucleic Acid) ของไวรัสโรคJapanese Encephalitis สาเหตุเกิดจากเชื้อ Arbovirus โดยมียุงชนิด Culex spp. เป็นพาหะนำโรคเชื้อไวรัสนี้ โรคอุจจาระร่วงจากเชื้อ Campylobacterสาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย Compylobacter Jejuni และ E.coli โรคซาลโมเนลโลซิส สาเหตุเกิดจากเชื้อ Salmonella serotypes โรคฉี่หนู(Leptospirosis) โรคไข้สมองอักเสบ(Japanese Bencephalitis) สาเหตุเกิดจากเชื้อไวรัส Japanese Encephalitis Virus และเนื่องจากถูกจัดอยู่ในอาร์โบไวรัสกลุ่มB (Arbovirus Group B) จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Japanese B Encephalitis Virus เป็นต้น¹⁰⁷ และการรักษาโดยยาต้านไวรัสชนิดต่างๆยังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

ในมูลของนกแอ่นกินรังยังพบเชื้อราที่อยู่ในกลุ่ม Hyphomycetes โดยราที่พบมากได้แก่ Penicilliumและ Cladosporium โดยเชื้อรา Penicillium สามารถทำให้เกิดโรคที่เล็บ (Onychomycosis Zaias) ชนิดที่เกิดโรคที่ปลายเล็บ (Distal Subangual) ซึ่งเชื้อจะบุกรุกที่ปลาย

¹⁰⁶ ยูนิท ทองเย็น, “รายงานเบื้องต้นการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพกรณีการเลี้ยงนกนางแอ่นพื้นที่ลุ่มปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช,” กองสุขภาพชุมชนและประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (อัคราณา)

¹⁰⁷ เพิ่งอ้าง.

เติบโตโดยตรง เช่น กรณีที่เติบโตเปียกเป็นต้น เชื้อรา Cladosporium สามารถทำให้เกิดโรคภูมิแพ้ที่ระบบหายใจ เช่น โรคหอบหืด(Bronchial asthma)¹⁰⁸

มูลของนกแอ่นกินรังนั้นยังประกอบไปด้วยธาตุ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโปแตสเซียมในปริมาณที่สูงกว่ามูลของสัตว์ชนิดอื่น ตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1

ตารางแสดงส่วนประกอบของธาตุในมูลของสัตว์ชนิดต่างๆ

ประเภทของสัตว์	เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักแห้ง		
	ไนโตรเจน (N)	ฟอสฟอริกแอซิค (P2O5)	โปแตส (K2O)
ไก่	1.8-2.9	2.5-4.8	0.8-1.4
เป็ด	0.5-1.2	1.0-2.2	0.2-0.8
ม้า	0.5-1.0	0.3-0.7	0.2-0.7
วัว	0.3-0.8	0.3-0.5	0.2-0.5
ควาย	0.8-1.2	0.5-1.0	0.5-1.0
หมู	0.6-1.0	0.5-0.8	0.2-0.8
ค้างคาว	1.0-6.	0.5-10.0	0.5-1.2
นกแอ่น	5.82	8.42	0.58

ที่มา: ไสว วังหงษา,และ กัลยาณี บุญเกิด¹⁰⁹

¹⁰⁸ กิตติมา รามัญวงศ์,และ ประทีป ด้วงแค, “รจากนกนางแอ่น และนกแอ่น Fungi from Swallow and Swiftlet,” สืบค้นจาก< www.dnp.go.th/foremic/fmo/fmoproject/KittimaC6_birddung-swiftlet.pdf>, 23 มิถุนายน 2552

¹⁰⁹ ไสว วังหงษา,และ กัลยาณี บุญเกิด, “การจัดการถ้ำค้างคาว (Management of Bat Caves),” สืบค้นจาก www.The-eastern-forest.org/pages/2544/Management%20of%20Bat%20Caves.pdf, 24 กันยายน 2552.

จากตารางดังกล่าวพบว่าธาตุไนโตรเจน (N) ที่มีอยู่ในมูลนกแอ่นกินรังมีปริมาณสูงเมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์ชนิดอื่นๆ ธาตุไนโตรเจนที่เกี่ยวข้องกับน้ำเสียเช่น แอมโมเนียไนโตรด ในเตรธาตุไนโตรเจนรูปต่างๆ มีความสัมพันธ์กันโดยสามารถเปลี่ยนรูปกลับไปกันมากันได้โดยปฏิกิริยาชีวเคมีของแบคทีเรีย หากมีการหมักหมมมูลนกแอ่นกินรังอาจทำให้เกิดธาตุไนโตรเจนรูปต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบเกี่ยวกับระบบกำจัดของเสียจากอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัย หากอาคารสิ่งก่อสร้างที่นกแอ่นกินรังอาศัยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ภายในแต่ละอาคารยังไม่มีระบบกำจัดหรือควบคุมของเสีย ทำให้มีของเสียออกจากอาคารโดยไม่มีการควบคุมก่อนสู่แหล่งน้ำสาธารณะที่อาจจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพแหล่งน้ำนั้น นอกจากนี้อาจเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคซึ่งการควบคุมการแพร่กระจายของเชื้อโรคอาจจะทำได้ลำบากมากขึ้นเนื่องจากอยู่ในแหล่งชุมชน ทำให้เกิดการแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว¹¹⁰ แม้ว่าเจ้าของอาคารจะมีการกำจัดมูลนกบางส่วนเช่น มีการเก็บกวาดมูลนกเดือนละครั้งซึ่งมูลนกเหล่านี้จะนำไปตากแห้งและบรรจุใส่กระสอบเพื่อขายให้ผู้ประกอบการรายอื่นๆ ในราคากระสอบละ 30-60 บาท เป็นต้น¹¹¹

อาคารที่ดัดแปลงจากอาคารพานิชที่มีนกแอ่นกินรังอาศัย ยังมีผู้คนพักอาศัยอยู่ในบริเวณชั้นล่างและห้องที่อยู่ติดกัน แม้อาคารดังกล่าวจะเป็นผนังปูนปิดทึบแต่กลับพบว่าความชื้นจากอาคารที่มีนกแอ่นกินรังอาศัยทำให้ผนังปูนของห้องข้างๆ มีเชื้อราเกิดขึ้นมากผิดปกติ ซึ่งความชื้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อาคารบ้านเรือนมีปัญหาเชื้อราเกิดขึ้น และปริมาณของเชื้อราที่เกิดขึ้นสามารถส่งผลต่อการเกิดโรคทางเดินหายใจของผู้ที่อยู่ในอาคารดังกล่าว¹¹² นอกจากนี้ในการป้องกันตนเองของผู้ดูแลยังขาดอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล เช่น หน้ากากกันฝุ่นละออง ถุงมือ ฯลฯ และยังไม่มีห้องน้ำ ที่อาบน้ำ ที่เปลี่ยนเสื้อผ้าแยกโดยเฉพาะและจะไปพบแพทย์เมื่อเจ็บป่วยเท่านั้น¹¹³

2.4.5 ผลกระทบเรื่องเหตุรำคาญ

นกแอ่นกินรังเข้ามาอาศัยอยู่ในอาคารหรือสิ่งก่อสร้างโดยการหลอกล่อนทำให้เข้ามาอยู่จากการเปิดเสียงเรียกนกและความดังของเสียงเพื่อให้นกเข้ามาอยู่อาศัยในอาคารหรือ

¹¹⁰ น้ามนต์ น้อยมา,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 91,น. 95.

¹¹¹ พัฒนศักดิ์ คำณิจันทร์ และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 90,น. 18.

¹¹² เพิ่งอ้าง,น. 28.

¹¹³ เพิ่งอ้าง,น. 18.

สิ่งก่อสร้างส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพ เช่น ในการตรวจวัดเสียงรบกวน ณ โรงเรียนเทศบาล 2 วัดตานีนรสโมสร ตำบลชะบารัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีและเป็นพื้นที่ที่ได้รับการร้องเรียนว่าได้รับการรบกวนจากการเปิดเสียงเรียกนกแอ่นกินรังได้ผลดังนี้¹¹⁴

1. ระดับเสียงขณะไม่มีการรบกวน(เปิดเสียงเรียกนก)ค่าเฉลี่ยจากการตรวจวัดเป็นเวลา 10 นาทีเท่ากับ 65.6 เดซิเบล เอ
2. ระดับเสียงพื้นฐานใช้ค่าเปอร์เซ็นไทล์ที่ 90 ของระดับเสียงขณะไม่มีการรบกวนที่ตรวจวัดเป็นเวลา 10 นาที เท่ากับ 58.9 เดซิเบล เอ
3. ระดับขณะมีการรบกวน(เปิดเสียงเรียกนก)ค่าเฉลี่ยจากการตรวจวัดเป็นเวลา 1 ชั่วโมงเท่ากับ 78.2 เดซิเบล เอ

ผลการคำนวณระดับการรบกวนด้วยโปรแกรมของกรมควบคุมมลพิษ สำหรับกรณีมีเสียงดังต่อเนื่องนานกว่า 1 ชั่วโมงและมีเสียงแหลมดังได้ค่าระดับการรบกวนเท่ากับ 23.8 เดซิเบล เอ ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือ 10 เดซิเบล เอ จึงสรุปได้ว่าการรบกวน¹¹⁵

เนื่องจากระดับความดังของเสียงและช่วงเวลาที่เปิดเสียงเรียกทำให้เกิดความรำคาญแก่ประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณใกล้เคียงรวมทั้งสถานที่ที่นกแอ่นกินรังอาศัย รวมทั้งการวิรุธอนสิทธิแก่ผู้อาศัยข้างเคียงอาคารหรือสิ่งก่อสร้างดังกล่าวในการใช้ชีวิตโดยปกติ

2.4.6 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

รังนกที่ได้จากนกแอ่นกินรังในอาคารถูกเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ไม่ใช่พื้นที่ธรรมชาติบนเกาะหรือที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน การจัดเก็บรังนกจึงไม่ต้องขอขึ้นสัมปทานตามพระราชบัญญัติการรังนกอีกแอ่น พ.ศ. 2540 เจ้าของอาคารถูกจึงไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัมปทาน ทำให้หน่วยงานในท้องถิ่นไม่สามารถจัดเก็บภาษีอากรรังนกที่ต้องสูญเสียผลประโยชน์จากการจัดเก็บรายได้หรือภาษีอากร¹¹⁶ เพื่อที่สามารถนำรายได้มาพัฒนาท้องถิ่นเพื่อจัดให้มีระบบสาธารณูปโภค ระบบบำบัดของเสียที่เกิดจากอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่อาศัยของนก

¹¹⁴ เพิ่งอ้าง.

¹¹⁵ เพิ่งอ้าง.

¹¹⁶ เกษม จันทรดำ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 5 , น. 22.

แอ่นกินรังให้ถูกสุขลักษณะ ซึ่งทำให้ประชาชนต้องซื้อน้ำเพื่อบริโภคทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นประมาณ 400-600 บาทต่อเดือน และค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล¹¹⁷

2.4.7 ผลกระทบด้านสังคม

ในบางชุมชนที่มีนกแอ่นกินรังเข้ามาอาศัยอยู่ในอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่อาศัยในชุมชน เช่น ความกังวลในปัญหาสุขภาพของชุมชน ปัญหาความความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและผู้ประกอบการหรือเจ้าของอาคารสิ่งก่อสร้างเช่น ฝ่ายผู้ประกอบการหรือเจ้าของอาคารสิ่งก่อสร้าง ในบางอาคารได้เปิดเสียงเรียกนกแอ่นกินรังตลอดเวลาและมีเสียงดัง¹¹⁸ หรือห้ามชาวบ้านที่อาศัยบริเวณใกล้เคียงไม่ให้ส่งเสียงดังหรือเปิดเพลงเสียงดังเพราะเกรงว่าอาจจะทำให้นกแอ่นกินรังไม่เข้ามาทำรังในอาคารหรือสิ่งก่อสร้างของตน ปัญหาเศษวัสดุตกหล่นขณะก่อสร้างหรือปรับปรุงอาคารทำให้เกิดความเสียหายและได้รับอันตรายแก่ผู้ที่อาศัยใกล้เคียงอาคารหรือสิ่งก่อสร้างความกังวลในความมั่นคงปลอดภัยของโครงสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น¹¹⁹

¹¹⁷ สุรดี บุญญานุศาสตร์, อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 87, น. 118.

¹¹⁸ สัมภาษณ์, นายกเทศบาลเมืองจันทบุรี, สำนักงานเทศบาลเมืองจันทบุรี, อ.เมืองจันทบุรี จ.จันทบุรี, วันที่ 3 ตุลาคม 2552.

¹¹⁹ พัฒนศักดิ์ คำมณีจันทร์ และคณะ, อ่างแล้ว เชียงธรรมที่ 90, น. 27.